

KNNV ZOETERMEER
KWARTAALBERICHT
JANUARI 1998 Nr. 19

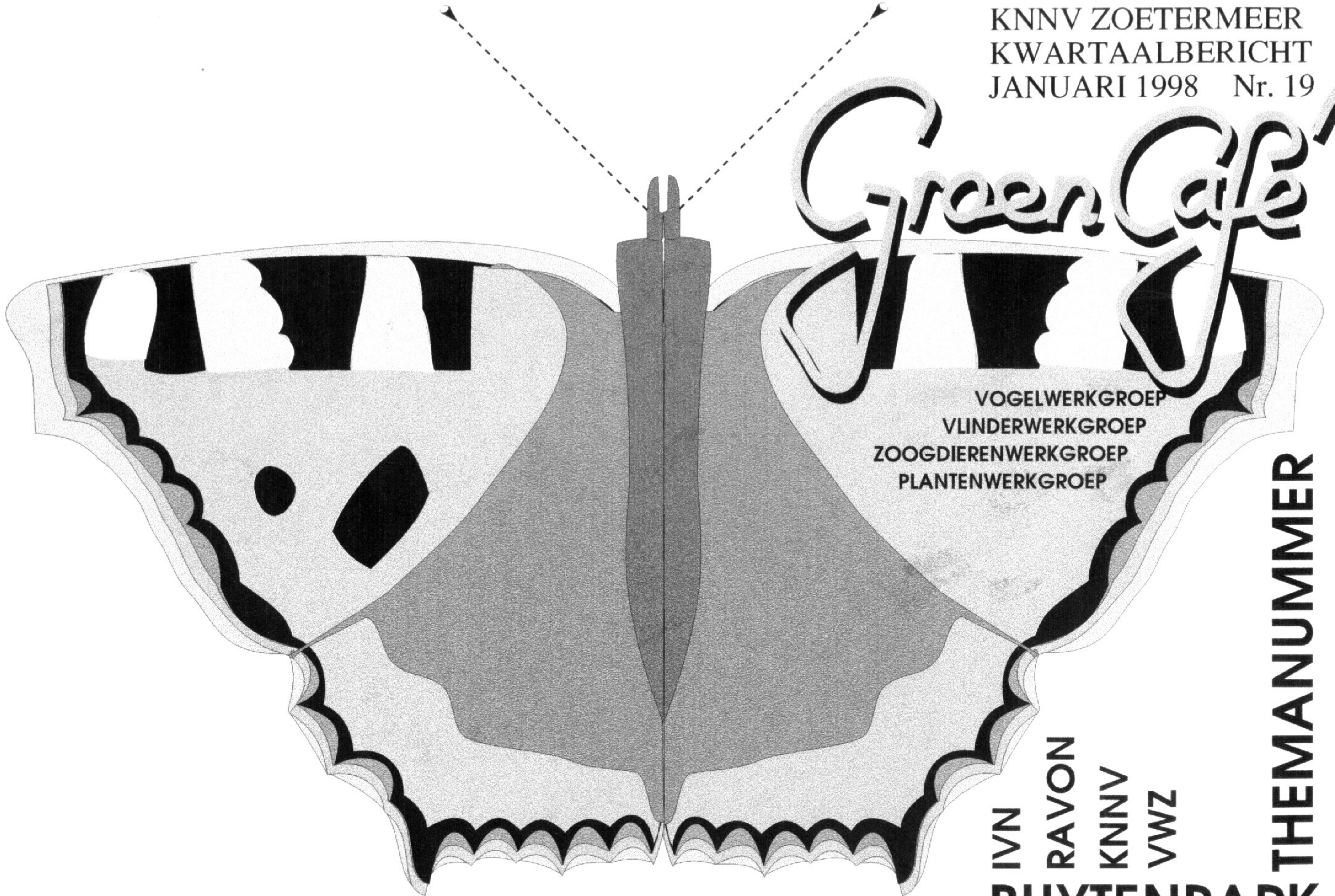
Green Cafe

VOGELWERKGROEP
VLINDERWERKGROEP
ZOOGDIERENWERKGROEP
PLANTENWERKGROEP

IVN
RAVON
KNNV
VWZ

BUYTENPARK

THEMANUMMER

KONINKLIJKE NEDERLANDSE NATUURHISTORISCHE VERENIGING KWARTAALBERICHT ZOETERMEER Nr.19 januari 1998

INHOUD

1	EEN BIJZONDER KWARTAALBERICHT	2
UIT DE VERENIGING		3
2	ACTIVITEITEN VAN DE IVN/KNNV AFD. ZOETERMEER	3
3	BERICHTEN UIT DE PLANTENWERKGROEP	4
4	DE RESULTATEN VAN HET ZOETERMEERSE AA-SOORTENONDERZOEK (1989- 1993) IN LANDELIJKE CONTEXT GEPLAATST.	6
5	PADDESTOELENLEZING	8
6	PADDESTOELENWERKGROEP ZOETERMEER	13
7	CURSUS NEDERLANDSE DAGVLINDERS	14
BUYTENPARK		15
8	"GROEN CAFÉ" IN DE SOETE AARDE	15
9	KNNV-PLANTENWERKGROEP, AFDELING ZOETERMEER	15
10	VOGELWERKGROEP ZOETERMEER	17
11	IVN/KNNV-VLINDERWERKGROEP, AFDELING ZOETERMEER	24
12	VLINDERMONITOREN IN HET BUYTENPARK, ZOETERMEER	25
13	LIBELLEN	30
14	IVN-ZOOGDIERENWERKGROEP	30
15	RAVON-ZUID-HOLLAND	31
16	BERICHT VAN PLATFORM GROEN	32
GEZIEN IN ZOETERMEER		35
17	STEDELIJKE OF SPECIFIEKE AANDACHTSOORTEN	35
18	HELP, M'N PEER VERROEST!	39
19	DE DOODSHOOFDVLINDER (ACHERONTIA ATROPOS)	44
BUITEN DE KNNV		46
20	HET VOLENDAM-SYNDROOM	46
21	BOEKBESPREKING KNNV-'VELDGIDS NR. 9: LIBELLEN'	47
DATA		48
22	KALENDER	48
23	REGISTER	49
24	NAMEN	51

1 EEN BIJZONDER KWARTAALBERICHT

Taeke de Jong, redacteur

Vijf jaar geleden, op 20 januari 1993, kwam een initiatiefgroep van 10 mensen met vertegenwoordigers van het landelijke bestuur en van de Delftse afdeling van de KNNV bijeen om een afdeling Zoetermeer op te richten. Ik wens de KNNV, de andere natuurverenigingen en de gemeente Zoetermeer daarmee van harte geluk.

Op 2 juli van dat jaar verscheen het eerste kwartaalblad. Sindsdien is het blad in vrijwel ongewijzigde vorm en omvang (telkens ca. 30 bladzijden) eens in de drie maanden verschenen. Nooit heeft het aan kopij ontbroken. Het heeft ook landelijk de aandacht getrokken, niet in de laatste plaats door de humoristische column van Marit. Deze zal komend jaar ook in het landelijke blad van de KNNV, Natura, verschijnen. Marit publiceert al vanaf het eerste nummer in ons blad, hoewel ze geen lid is van de vereniging! Zij vormt als 'buitenstaander' een onmisbaar tegenwicht tegen het voor velen al te wetenschappelijk karakter van deze 'vereniging voor veldbiologie'. Dit is in verschillende opzichten veelzeggend voor de stijl van het blad. Wij houden van wetenschap, maar ook van humor en van kritische gasten. We vergen van hen geen aangepast gedrag. We hoeven het ook binnen de vereniging onderling niet eens te zijn om de liefde voor de natuur te delen en vrienden te blijven. Zo concurreren we ook niet met andere verenigingen, maar vullen aan in studieuze, documenterende en soms kritische en waar mogelijk humoristische zin. We willen in het voetspoor van een van de oprichters van de KNNV, Jac.P. Thijsse, belangstelling wekken voor de natuurdetails die het grote publiek nog niet direkt aanspreken. Vandaar de aandacht voor minder aaibare en oogstrelende verschijnselen, voor soortenlijsten, voor ecologische en urbane samenhangen die onze stad zo uniek maken. Daarbij hebben wij alle Zoetermeerse natuurverenigingen nodig als vrienden die wij in het groene café en soms in eigen huis ontmoeten.

Dit nummer is dan ook eigenlijk geen KNNV-nummer, maar een toonbeeld van wat samenwerkende natuurverenigingen in een groeistad vermogen, slechts gefaciliteerd door het blad van één van hen. Laten we ons blad dit keer 'Groen café' noemen, gesymboliseerd door de groene bladen in het blad. Tussen alle eminente schrijvers wil ik één noemen die niet alleen lid is van verscheidene natuurverenigingen in onze stad, maar ook tekenaar en als zodanig in verschillende artikelen van anderen herkenbaar: Ben Prins.

We kennen zijn fabelachtige tekeningen en teksten uit eerdere artikelen (bijvoorbeeld over spinnen en libellen) in ons blad, maar in Groen Café levert hij alom aanwezig een topprestatie die zelfs de minst geïnteresseerde naar de loep doet grijpen. Er is slechts één gevaar dat wij nu in de kiem moeten smoren: de angst te publiceren bij zoveel kwaliteit.

We zullen in de toekomst ook schamele beginnerschetsjes in tekst en beeld blijven publiceren en hun auteurs bij hun eerste stappen proberen te overtuigen van hun charme en belang. Zij vormen immers de toekomst van dit blad!

UIT DE VERENIGING

2 ACTIVITEITEN VAN DE IVN/KNNV AFD. ZOETERMEER

voor het eerste kwartaal van 1998.

- 1) Muurplanten in Rotterdam op **dinsdag 13 januari** door Remco Andeweg in de "Soete Aarde". Remco werkt voor de gemeente Rotterdam, is tevens verbonden aan het natuurmuseum aldaar en is een groot kenner van de Rotterdamse muurflora. In zijn lezing zal hij ook uitstapjes maken naar andere typisch stedelijke milieu's.
Aanvang: 20.00 uur
- 2) Contactavond van de vlinderwerkgroep op **dinsdag 20 januari** in de "Soete Aarde".
Onderwerp: "dagvlinders van de Eifel". Spreker: Ben Prins.
Aanvang: 20.00 uur
- 3) Uitgestelde algemene KNNV-ledenvergadering op **woensdag 28 januari** in de "Soete Aarde". Na het huishoudelijk deel zal Ben Prins de "Toppers van 1997" de revue laten passeren.
Aanvang: 20.00 uur
- 4) De vegetatie als basisvoorziening voor de vlinders. Hoe kom je tot een zo vlindervriendelijk mogelijk beheer en wat zijn de consequenties daarvan? Een gecombineerde planten- en vlinderwerkgroepavond op **dinsdag 10 februari** in de "Soete aarde". Spreker: Ben Prins
Aanvang: 20.00 uur
- 5) Contactavond van de plantenwerkgroep op **woensdag 11 maart** in de "Soete Aarde".
Opening van het floristisch seizoen '98, tijd voor de voorjaarsbloeiers.
Deze avond zal vooral de stinzenflora centraal staan. Aanvang: 20.00 uur
- 6) Thema-avond "vlinders van Zoetermeer" op **woensdag 25 maart**. Peter van Wely doet deze avond verslag van zijn jarenlange vlinderervaringen in en bij Zoetermeer. Deze avond wordt georganiseerd door de vlinderwerkgroep in de "Soete aarde".
Aanvang: 20.00 uur
- 7) Stinzenplantenexcursie in de Haagse regio op **zaterdag 11 april**. De bedoeling is dat we samen met leden van een plantenwerkgroep uit den Haag een aantal buitenplaatsen bezoeken. Verzamelen op station Den Haag CS (gele vlag/trefpunt) om 10.00 uur.
- 8) Contactavond plantenwerkgroep op **woensdag 15 april** in de "Soete Aarde".
Onderwerp: nog nader te bepalen

3 BERICHTEN UIT DE PLANTENWERK GROEP

Tilly Kester

Terugblikken

Om de Zoetermeerse flora in kaart te brengen zijn ook vorig jaar weer een aantal stedelijke km-hokken geïnterpreteerd. In het kader van het monitoren in het Buytenpark zijn de 4 "Buytenparkhokken" voor het eerst door leden van de plantenwerkgroep zo compleet mogelijk geïnterpreteerd. Daarnaast zijn er ook veel losse waarnemingen ingeleverd. Meer nieuws daarover in het volgend kwartaalbericht.

Op woensdag 1 oktober hebben we onze laatste plantenwerkgroepbijeenkomst van 1997 gehouden. Ter afsluiting van deze avond heeft Johan Vos een aantal opmerkelijke vondsten uit 1997 op dia laten zien zoals b.v. stinkende ballote, bitter barbarakruid, gespleten hennepnetel, moeraszoutgras en witte amarant.

De tien meest opvallende vondsten uit 1997 zijn:

- 1) De gespleten hennepnetel werd in kwartaalbericht nr. 18 al gemeld van twee vindplaatsen in Zoetermeer. Door FLORON zijn deze vondsten inmiddels bevestigd. Een essentieel verschil tussen de beide hennepnetelsoorten hebben we echter verzuimd te vermelden in nr.18. De onderlip van de gespleten hennepnetel kent een "inham" (zie tekening uit de Heukel's flora in nr.18), bij de gewone hennepnetel ontbreekt deze.
- 2) De witte amarant was een nieuwe soort voor Zoetermeer en werd met een tiental exemplaren aangetroffen in het Buytenpark op een groeiplaats waar ook twee andere amarantsoorten voorkwamen: papagaaiekruid en kleine majer.
- 3) De bleekgele droogbloem, een van de stedelijke aandachtsoorten van onze lijst van 75 was nooit eerder in Zoetermeer aangetroffen. Laat in de nazomer ontdekte Johan op een parkeergarage met vegetatiedek in Meerzicht ruim 50 exemplaren!
- 4) Veldgerst was al eens in Zoetermeer gevonden tijdens een excursie van de plantenwerkgroep in Buytenwegh in 1994. Dit jaar vond Johan dit fraaie gras in grote hoeveelheden op de landscheidingskade die de oostgrens van Rokkeveen markeert.
- 5) Ook vierzadige wikke was in een ver verleden al eens in Zoetermeer gevonden. Dit jaar werd deze onopvallende wikkesoort in het Buytenpark gevonden tijdens de planteninventarisatiezaterdag van 14 juni j.l. Daarna ook nog eens in het westerpark waar zij waarschijnlijk jaren over het hoofd werd gezien.
- 6) Mannetjesvarens zijn dit jaar in grote aantallen in het Balijbos achter de poldertuinen waargenomen. De smalle stekelvarens die in kwartaalbericht nr.18 werden opgegeven voor dit gebied berusten op een misdeterminatie, dit zijn dus mannetjesvarens! (Smalle stekelvarens staan overigens wél in het prielenbos)
- 7) Jaren geleden maakte ik melding van spontaan optredend mottenkruid op mijn balkon, een uitzonderlijke vondst. Uitgezaaide (wilde) tuinplanten misschien? Wie schetste mijn verbazing toen Johan vorig jaar in het stadscentrum in een verhard talud langs de sprinterlijn tientallen exemplaren vond op een voor het publiek bijna onbereikbare plek.
- 8) De uiterst giftige gevlekte scheerling werd in een ver verleden ooit één keer uitgezaaid in een paar Zoetermeerse bermen. Dit jaar werd deze indrukwekkende soort in het Noord-Aa gebied, zeer uitbundig bloeiend aangetroffen op drie verschillende groeiplaatsen.

- 9) Tijdens een FLORON-plantenexcursie in het oude dorp ontdekte Annet de Jong anderhalfjaar geleden misschien wel de enige oude muur van Zoetermeer. En daarop groeide naast een hele groep muurvarens één klein tongvarentje. Toen Johan laat dit najaar de muur van belgische keitjes in Buytenwegh in de knik van de hoofdtocht onderzocht op muurplanten vond hij daar een tweede exemplaar.
- 10) Op dezelfde muur ontdekte hij tot zijn grote verrassing ook een steenbreekvaren. Dit is dan naast de grote groeiplaats op de parkeergarage aan de Dunantstraat (die verdwijnt omdat de parkeergarage wordt gesloopt) de tweede vindplaats van deze rode lijstsoort in Zoetermeer. De indertijd spectaculaire ontdekking van deze varens door leden van onze plantenwerkgroep heeft er in elk geval voor gezorgd dat de gemeente een reddingsakktie op touw heeft gezet om deze populatie voor Zoetermeer te kunnen behouden. Iedereen die geïnteresseerd is in muurplanten adviseren wij om op 13 januari a.s. de dialozing van Remco Andeweg bij te wonen! (zie ons KNNV-programma)

Steenbreekvarens

Het plantenseizoen 1998:

Voor het nieuwe jaar hebben we afspraken gemaakt over een aantal contact-avonden. Deze zijn in principe gepland op woensdagavond, dit geldt echter niet voor de eerste twee avonden. De data zijn voorlopig vastgesteld op di 13 januari, di 10 februari (samen met de vlinderwerkgroep), wo 13 maart, wo 15 april, wo 13 mei en wo 17 juni. In het KNNV-activiteitenoverzicht kun je lezen hoe het programma er voor de eerste 4 avonden uitziet. Daarnaast organiseren we ook een aantal interessante excursies. Mocht je alsnog speciale wensen hebben, laat het mij dan weten. (tel.3412605)

Zoals gebruikelijk gaan we ook dit jaar door met het inventariseren van de Zoetermeerse km-hokken. In het Buytenpark worden weer vegetatieopnamen gemaakt in de 18 uitgezette proefvlakken en tevens zullen we daar de waterplanten monitoren. Kortom, het belooft weer een spannend plantenjaar te worden.

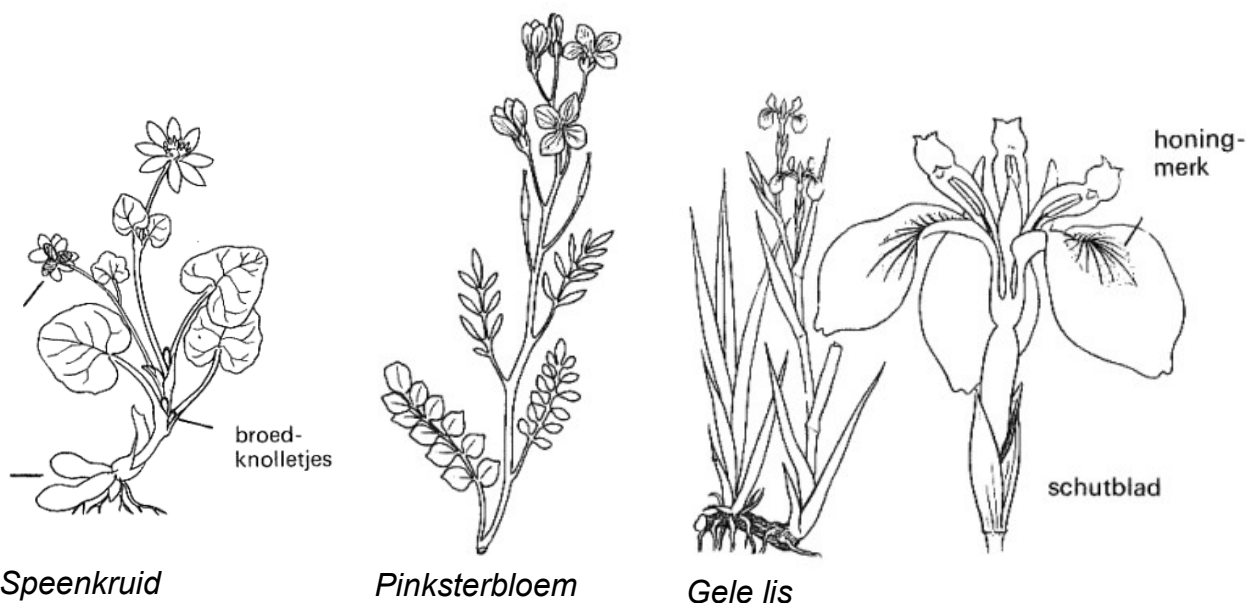
4 DE RESULTATEN VAN HET ZOETERMEERSE AA-SOORTENONDERZOEK (1989- 1993) IN LANDELIJKE CONTEXT GEPLAATST.

Johan Vos

In de periode '89- '93 werd in Zoetermeer door een 25-tal vrijwilligers gezocht naar zogenaamde attractieve aandachtsoorten. Dit zijn 105 soorten die geselecteerd zijn op:
1) het gemakkelijk herkenbaar zijn (soorten die aandacht trekken)
2) niet verward kunnen worden met erop lijkende, naaste familieleden
3) karakteristiek zijn voor het milieu waarin ze voorkomen

Van de 105 soorten werden er totaal 51 op Zoetermeers grondgebied gesignaleerd. De meeste Km2's Zoetermeer bevatten meer dan 15 AA-soorten met uitschieters van 29 en 32 stuks. Zie ook eerdere berichtgeving in kwartaalbericht nr 2 en 5. In "Gorteria" van oktober '97 j.l. is de landelijke uitslag van het AA-soortenonderzoek gepubliceerd. Dit nu maakt het mogelijk om de Zoetermeerse resultaten nog eens te bekijken in een landelijke perspectief. Wat in eerste instantie opvalt is dat Zoetermeer per Km2 wat de AA-soorten betreft gemiddeld hoog scoort. Gemiddeld 18 in Zoetermeer tegen gemiddeld 10 in Nederland. Landelijk kwamen slechts 5% van de Km2's op meer dan 25 AA-soorten uit, in Zoetermeer was dat percentage ruim drie keer zo hoog.

De hoogste landelijke score (een Km2 in Oostvoorne) ligt op 65 soorten, twee maal Zoetermeers hoogste score (=32 soorten)!

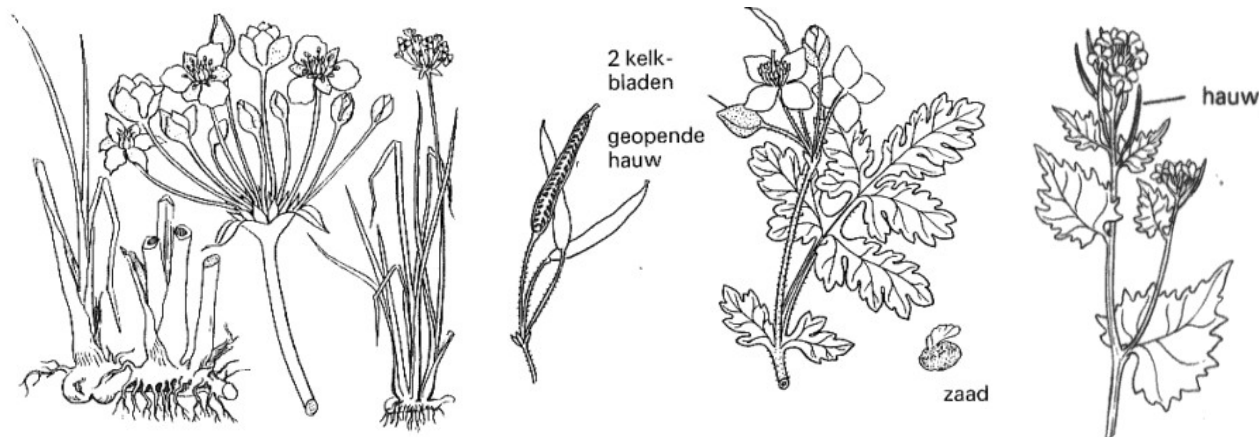

Vergelijking van de meest gevonden soorten in Nederland en Zoetermeer.

De landelijke top 10	(Eg)	De Zoetermeerse top 10	(Eg)
1) pinksterbloem	4c	1) gewoon speenkruid	4c
2) gele lis	1c	2) pinksterbloem	4c
3) gewoon speenkruid	4c	3) gele lis	1c
4) echte valeriaan	2c	4) margriet	6b
5) grote kattenstaart	2c	5) gewone pastinaak	2b

6) grote wederik	4b	6) zwanebloem	1c
7) wilde kamperfoelie	4a	7) stinkende gouwe	6b
8) look zonder look	4c	8) grote kattenstaart	2c
9) moerasspirea	2b	9) watergentiaan	1c
10)echte koekoeksbloem	2b	10)look zonder look	4c

Eg= ecologische groep, cijfer geeft vochttoestand aan: 1= water, 2= nat, 4= vochtig, 6= droog en letter voedselrijkdom: a= voedselarm, b= matig voedselrijk, c= voedselrijk.

Zwanebloem

Stinkende gouwe

Look-zonder-look

De drie meest voorkomende soorten in Zoetermeer staan ook in de landelijke top drie. Margriet en gewone pastnaak zijn ooit in Zoetermeer in bermmengsels meegezaaid en zoals blijkt met veel succes. Deze twee soorten staan dan ook op de landelijke lijst veel lager genoteerd dan in Zoetermeer. Wat de zwanebloem betreft zou je kunnen zeggen dat Zoetermeer voor deze soort uitermate geschikt is, vandaar de relatief hoge notering voor deze beschermde plant. Dit geldt ook voor watergentiaan, dit blijkt destemmer als je in aanmerking neemt dat het beheer van de watergangen weinig rekening houdt met de aanwezigheid van drijfbladplanten. Stinkende gouwe daarentegen is een echte stedelijke soort wat de relatief hoge presentie in Zoetermeer verklaart. Grote kattenstaart en look zonder look benaderen tot slot het landelijk beeld. Opvallend is dat de grote wederik die landelijk gezien hoog scoort in Zoetermeer totaal ontbreekt. Er is in het verleden in Zoetermeer bewust gezocht naar deze fraaie plant maar vermeende vondsten bleken altijd achteraf betrekking te hebben op puntwederikplanten. Wat de wilde kamperfoelie aangaat zou je kunnen zeggen dat deze soort in voedselarmere milieus thuishoort dan wat Zoetermeer gemiddeld te bieden heeft. Daar komt nog bij dat het niet altijd goed na te gaan is of we te maken hebben met een zaailing of een van oorsprong aangeplant exemplaar. In Zoetermeer proberen we dit criterium zorgvuldig te hanteren, maar of dat overall elders ook gebeurt is mij niet bekend. En dan tot slot moet de brede orchis nog genoemd worden, een soort die landelijk gezien bijna onderaan de lijst (op nr. 104) terecht is gekomen. Deze zeldzame soort is maar in 100 Km²'s aangetroffen, in Zoetermeer daarentegen is de brede orchis bekend uit 5 Km²'s en dus relatief veel minder zeldzaam. 5% van de landelijke populatie van deze rode lijstsoort (en doelsoort van het nationaal natuurbeleid) komt dus voor op Zoetermeers grondgebied. De conclusie zou dan ook kunnen luiden dat er een grote verantwoordelijkheid wat het voorkomen van deze soort betreft rust op het gemeentelijk natuurbeleid!

5 PADDESTOELLENLEZING

Donderdag 16 oktober

Thea Veelenturf

Geschiedenis

Mensen wisten vroeger geen raad met die vreemde groeisels. Duistere machten schreven ze eraan toe. Duivels- of addergebroed noemde men het. Niet voor niets werden namen gegeven als: satansboleet, heksenboleet, elfenbankje, heksenkring, duivelsei.

Wel wist men welke paddestoelen heel gifig waren, getuige de vele gifmoorden die door de eeuwen heen zijn gepleegd. In de Romeinse tijd b.v. heeft de 2e vrouw van Claudius, Agrippina, hem met paddestoelengif om het leven gebracht om haar eigen zoon Nero aan de macht te brengen. Deze heeft op zijn beurt Britannicus (de echte zoon van Claudius) met behulp van een giftige paddestoel vermoord.

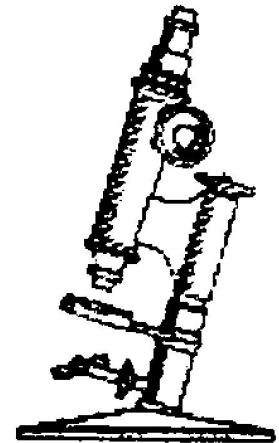
Ook Paus Clemens VII stierf op deze manier.

Tot het eind van de 18e eeuw werden paddestoelen beoordeeld louter op hun uiterlijk. Clusius (beroemd hortulanus in Leiden) schreef begin 1600 het eerste standaardwerk over paddestoelen (105 soorten).

Grote ommekeer bracht de constructie van een sterk vergrotende microscoop door Antonie van Leeuwenhoek (1632-1723). U ziet, hij is heel oud geworden en heeft ruimschoots tijd gekregen om micro-organismen te bestuderen. Hij heeft veel duidelijkheid geschapen in de microwereld en wordt dan ook wel de "vader van de microbiologie" genoemd.

Ook het "innerlijk" van de paddestoel kon met behulp van de microscoop goed bekeken worden. Vandaar dat de Zweed Fries (1794-1878), die zeer geïnteresseerd was in paddestoelen daartoe alle mogelijkheden had (hij is ook oud geworden).

Omstreeks 1820 heeft hij 2770 soorten zwammen (paddestoelen) beschreven, macroscopisch en microscopisch. Hij wordt wel de "vader van de beschrijvende mycologie" (kennis van de fungi = schimmels) genoemd.

Nu nog steeds wordt in het boek "Overzicht van de Paddestoelen in Nederland", een 5 cm dik en zwaar boek dat ruim 3500 zwammen vermeldt, bij de meeste paddestoelen naar hem verwezen!!!

Wat zijn paddestoelen

Paddestoelen zijn vruchtlichamen die groeien uit de zwamvlok (mycelium), die bestaat uit draden (hyfen) die zich in het organisch materiaal bevinden waarop ze groeien. Zwammen produceren sporen.

Zij zijn **heterotroof**, d.w.z. dat ze geen bladgroen hebben, waardoor ze niet in staat zijn om zelf voedsel te produceren (fotosynthese). Ze putten hun voedingsstoffen uit het organisme waarop ze groeien.

Naar hun **ecologische functie** kunnen we ze daarom onderverdelen in een drietal groepen: Saprophyten: Schimmels op dood organisch materiaal zoals boomstronken, strooisel, mest, veren enz.

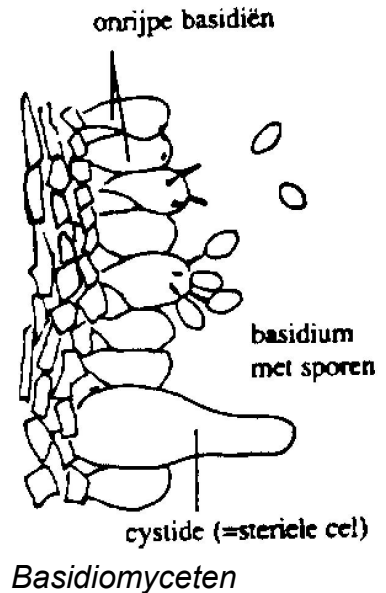
Ze verteren deze en zetten ze om in mineralen en zouten, die dan weer dienen als voedsel voor alles wat groeit en bloeit. Ze zijn samen met de bacteriën de grootste opruimers in de natuur. Zwammen kunnen als enige lignine (houtstof) afbreken.

Parasieten: Zwammen op levend organisch materiaal, zoals bomen, bloemen, rupsen enz. Zij verzwakken het organisme waarop ze groeien.

Symbionten: Zwamvlokken die een 'innige' band hebben met boomwortels. De myceliumdraden winden zich om de fijnste wortels en vormen zgn. mycorrhiza. De boom levert suikers, de zwamvlok water en voedingszouten. Een prima samenwerking (symbiose).

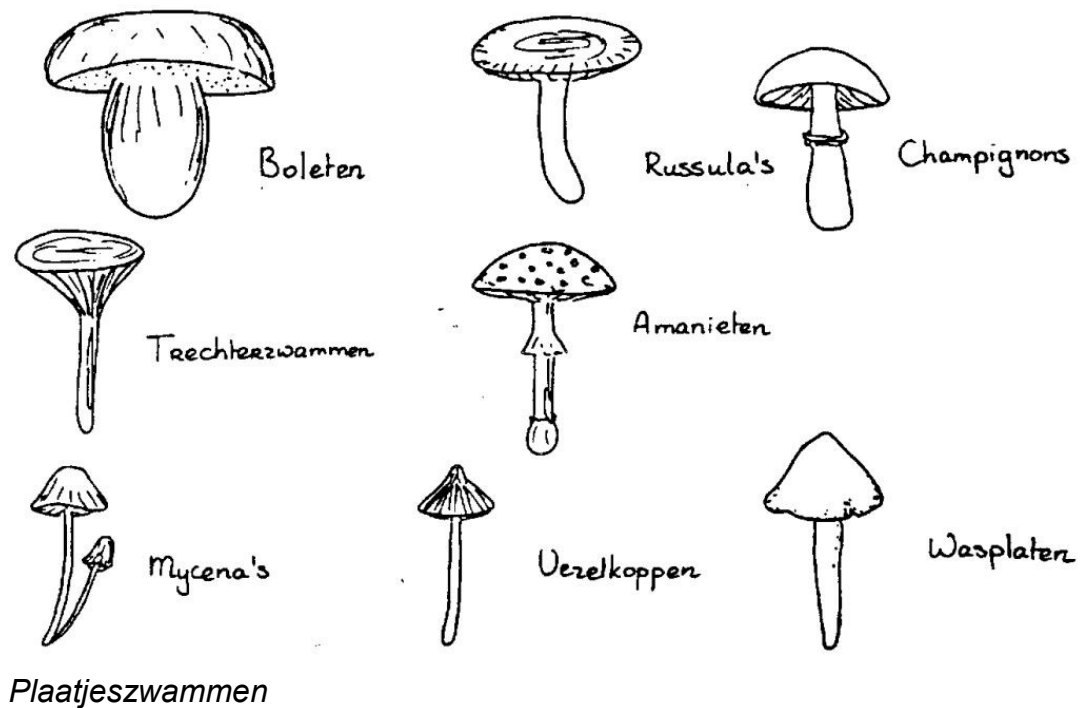
Biologische systematiek

Naast het rijk van de planten, dieren, eencelligen en bacteriën is er ook het rijk van de schimmels (fungi). Naar de wijze waarop de sporen worden gevormd, is een indeling gemaakt. Zo zijn er b.v. Mastigomyceten en Deuteromyceten, die o.a. 80% van alle plantenziekten veroorzaken. Met deze schimmels houden mycologen zich nauwelijks bezig. Zij bestuderen vooral de

a) Basidiomyceten:

De sporen van deze zwammen worden gevormd in de basidiën (fertiele cellen), waarop zich meestal 4 uitsteeksels (sterigmen) bevinden waarop zich de sporen vormen. Dit weefsel van sporenvormende cellen wordt kiemvlies (hymenium) genoemd. Tussen de basidiën kunnen zich steriele cellen bevinden, cystiden, die boven het kiemvlies uitsteken. Dit alles is alleen onder de microscoop te zien.

Tot de Basidiomyceten behoren:

- De plaatjeszwammen en de boleten (Agaricales). Op de onderkant van de hoed bevinden zich lamellen (russula's, amanieten, parasolzwammen, trechterzwammen, enz.) of buisjes (boleten).
- De niet-plaatjeszwammen (Aphylophorales), die zich meestal zonder steel op of aan het organisch materiaal bevinden (hout-, stekel-, koraalzwammen e.a.), zoals berkezwam, biefstukzwam, elfenbankje, bloemkoolzwam. Hiertoe behoren ook de korstzwammen, die vrijwel geheel op het hout vastzitten, zoals witte tandzwam, oranje aderzwam enz.
- Trilzwammen (Phragmobasidiomyceten), zoals het judasoor, geel hoorntje, stijfselzwam enz.
- Buik- of stuifzwammen (Gasteromyceten). De sporen worden gevormd binnenin de paddestoel, in een holte, zoals de aardster, aardappelbovist, parelstuifzwam enz.

houtzwammen

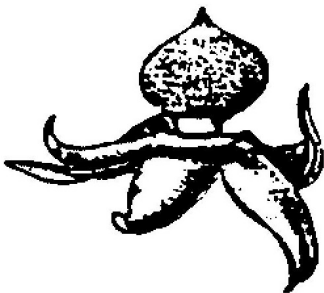
stekelzwammen

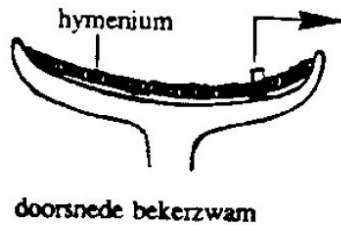
koraalzwammen

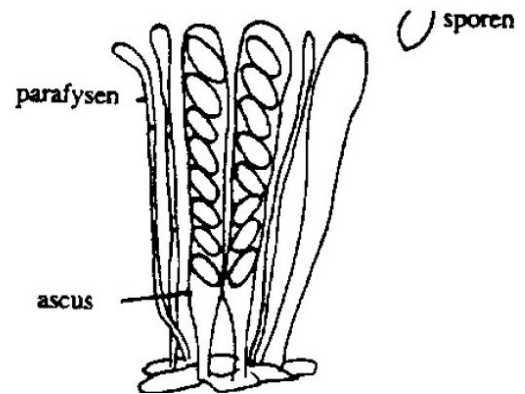
Niet - plaatjeszwammen (Aphylophorales)

Buikzwammen

Zakjeszwammen (Ascomyceten)

b) Ascomyceten

In het kiemvlies vormen zich zakjes (Asci), waarin zich 8, 16 of 32 sporen bevinden. Daartussen parafysen (steunweefsel). Voorbeelden: Bekerzwammen, morieljes, kluifjeszwammen, geweizwammetje enz.

Verspreiding van de sporen

De paddestoelen zijn heel vernuftig ingericht om de sporen op de juiste manier te laten vrijkomen. Ze produceren miljoenen sporen. Deze zijn nodig voor verspreiding en voortplanting.

Wind:

Bij de plaatjes- en buisjeszwammen zou de ruimte tussen de plaatjes of in de buisjes gemakkelijk verstopt kunnen raken door de sporen die in grote hoeveelheden worden gevormd. Deze worden afgeschoten over een afstand van enkele millimeters en vallen daarna uit de hoed en worden door de wind meegevoerd.

Insekten:

B.v. bij de grote stinkzwam. Hier zorgen vliegen voor de verspreiding.

Dieren en mensen:

Sporen blijven aan de vacht of aan de pootjes hangen en bij mensen aan schoenen en broekspijpen.

Regen:

Bij buikzwammen door druppels regenwater.

De Kogelwerper heeft een apart mechanisme. Hij schiet een pakketje sporen met grote kracht als een projectiel af met een duidelijk hoorbaar tikgeluid, soms wel 5 meter ver.

Bij Ascomyceten springen de zakjes open en de sporen worden er ook uitgeschoten, niet zo ver als bij de Kogelwerper.

Levenscyclus van een paddestoel

Sporen hebben meestal een ki5emporie of kiemspleet, waaruit de hyfen (draden) groeien met 1 kern per cel (primair mycelium). Twee segmenten van een geschikt type hyfe kunnen samensmelten en een secundair mycelium vormen met 2 kernen per cel (dikaryotisch). Tot zover is de voortplanting ongeslachtelijk. Deze toestand eindigt in het basidium waar de 2 kernen versmelten en dus ook de erfelijke eigenschappen.

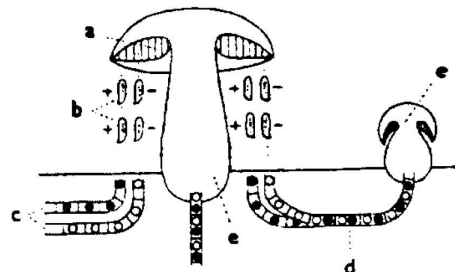
In het basidium vindt herverdeling en uitsplitsing van de kernen plaats (meiose of reductiedeling) en worden de sporen (meestal 4) gevormd (geslachtelijke voortplanting).

Bij ascosporen is er nog een extra kerndeling (mitose), zodat er 8 kernen zijn voor 8 ascosporen.

Ontwikkeling van het vruchtlichaam van een paddestoel met hoed, lamellen en steel als b.v. van de Vliegenschwam. Daaraan zijn goed te zien: het velum universale:

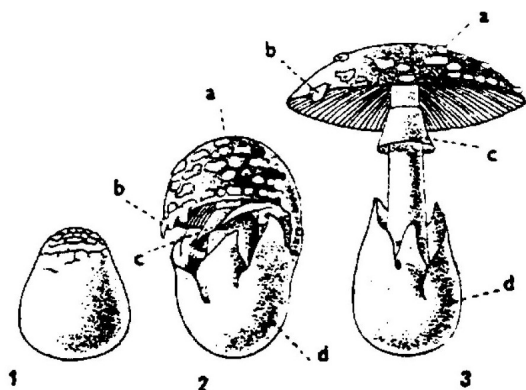
De paddestoel is daarin voor het uitkomen helemaal ingesloten, algemeen omhulsel of vlies. Dit wordt verbroken bij de groei. De resten kunnen als beurs aan de voet van de steel en/of schubben of wratten op de hoedhuid zichtbaar blijven.

het velum partiale: Dit velum verbindt hoedrand en steel. Als dit velum verbroken wordt, blijven de resten als ring of als gordijn (b.v. Gordijnzwam) lange tijd zitten.

Voortplanting van zwammen:

a - hymenium; b - sporen van verschillend geslacht; c - primair mycelium, eenkernig; d - mycelium, tweekernig, met gespen; e - weefsel gevormd door tweekernige hyfen

Ontwikkeling van het vruchtlichaam van de amaniet: 1 - eivormig beginsel van het vruchtlichaam met het buitenste omhulsel (velum generale); 2 - jong vruchtlichaam met gescheurd omhulsel en sluier (velum partiale); 3 - volwassen vruchtlichaam gevormd door hoed en steel: (a) papillen, (b) omhulselresten, (c) ring; (d) schede.

Wat mee te nemen als je paddestoelen gaat zoeken

Spiegeltje, loupe, mes, doosjes, evt. zaagje, papier en potlood, paddestoelenboekje.

Wat te doen als je een paddestoel gevonden hebt en evt. wil meenemen voor determinatie

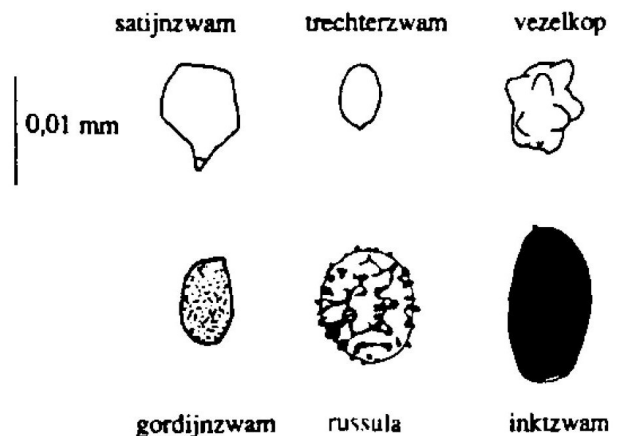
Goed bekijken met een spiegeltje. Macroscopische kenmerken beoordelen. Als je er niet uitkomt welke het zou kunnen zijn, uitsteken met mesje (met evt. myceliumdraden of worteltje). Van korst- of houtzwammen een stukje afsnijden. Stelen van paddestoelen voorzichtig beetpakken (aan de basis van de steel; aan de steel zelf wordt onder de microscoop ook nog veel gezien). Apart in een doosje bewaren i.v.m. vermenging van sporen. Noteren waar gevonden, welk biotoop, aan welke boom of blad, enz.

Thuis sporen opvangen in een sporenfiguur (sporee) door de losse hoed met de plaatjes naar onder op een stuk papier te leggen. Als de plaatjes licht gekleurd zijn moet het donker papier zijn, als ze donkergeleurd zijn juist licht. Zet er een bakje overheen ter bescherming. Laat de sporen een dag of nacht vallen, licht de hoed voorzichtig op, en de sporenfiguur is klaar.

Vorm, afmetingen en kleuren van sporen zijn typisch voor elke soort.

Het boek "Paddestoelen in West-Europa" van R. Phillips kan bij de macroscopische determinatie heel nuttig zijn.

Voor macroscopische en microscopische determinatie is het boekje "Mushrooms and Toadstools of Britain and North-western Europe" van M. Bon in eerste instantie heel duidelijk.

Enkele sporen van plaatjeszwammen

Eten van paddestoelen

Als je niet goed bekend bent met paddestoelen, eet ze dan niet. Vergissingen zijn zo gauw gemaakt. Ze moeten trouwens ook heel vers worden gegeten. De groene knolamaniet b.v. is dodelijk giftig, al bij het eten van een kwart van de hoed! Goed eetbaar zijn: shiitake, eekhoorntjesbrood, cantarel, oesterzwam, champignon, maar die zijn tegenwoordig ook in de winkel verkrijgbaar.

Hoe is het gesteld met de paddestoelen

De saprophyten nemen toe. Men laat tegenwoordig veel dood organisch materiaal in de bossen liggen, met als gevolg ook veel paddestoelen.

Ook de parasieten nemen toe. Omdat veel bomen er door de luchtverontreiniging slecht aan toe zijn, zijn ze een gemakkelijke prooi voor de parasieten.

Met de symbionten is het slecht gesteld. Door de luchtverontreiniging geplaagde bomen produceren te weinig suikers en hebben die zelf hard nodig, dus kunnen die niet aan de zwamvlok leveren. Ook de zwamvlokken hebben last van de verzuring van de bodem en functioneren daarom ook niet optimaal. Het evenwicht is zoek.

Illustraties genomen uit:

"Paddestoelen, reis door de natuur", B. Vancura

"Paddestoelen", uitgegeven door de Ned. Mycologische Ver.

Tekeningen van Maas Geesteranus.

Verklarende woordenlijst

Agaricales	Plaatjeszwammen en boleten
Aphyllophorales	Niet-plaatjeszwammen, w.o. ook de korstzwammen.
Ascomyceten	Zakjeszwammen, paddestoelen die hun sporen in zakjes maken.
Ascus (meervoud: Asci)	Een lange cel (zakje) waarin de ascosporen (meestal 8 per ascus) worden gevormd.
Basidium (mv. Basidiën)	Knotsvormige basiscel, waarin aan de top de basidiosporen (meestal 4) op steeltjes (sterigmen) worden gevormd.
Beurs	Zakvormig omhulsel van de steelbasis als rest van het velum universale (algemeen omhulsel)
Buisjes	De buisvormige structuren aan de onderkant van de hoed waarin het vrucht- of kiemvlies (hymenium) groeit bij Boleten en niet-plaatjeszwammen.
Cystide	Steriele cel, die verschillende vormen kan hebben, en meestal boven de andere cellen uitsteekt.
Dikaryotisch	Met twee kernen in elke cel.
Gasteromyceten	Buik- of stuifzwammen; sporen worden rijp binnenin het vruchtlichaam.
Heterotroof	Afhankelijk van organisch materiaal.
Hyfen	Buisvormige cellen die het weefsel van de paddestoel vormen.
Hymenium	Vrucht- of kiemvlies; weefsel waarin de sporen worden gevormd, bestaande uit naast elkaar staande basidiën of asci.
Kiempore	Plekje in de spore waar de wand iets dunner is en waar de kiemhyfe begint te groeien.
Lamellen	Plaatjes; bij de plaatjeszwammen worden hierop de sporen gevormd.
Mycelium	Zwamvlok, bestaande uit hyfen.
Mycologie	Studie van de fungi (schimmels).
Mycorrhiza	Zwamwortel; symbiose tussen plant en schimmel.
Parafysen	Steriele cellen tussen de asci.
Phragmobasidio- myceten	Trilzwammen e.d.
Primair mycelium	Zwamdraden met één kern per cel.
Ring	Overblijfsel van het partieel velum, dat als een ring om de steel zit.
Secundair mycelium	Zwamdraden met twee kernen per cel.
Spore	Seksueel geproduceerde voortplantingscel van de zwam.
Sporee	Sporenfiguur (opgevangen sporen).
Substraat	Materiaal waarop een zwam zich bevindt.
Symbiose	Samenleving met beiderzijds voordeel.
Velum partiale	Velum dat zich uitstrekt tussen hoedrand en steel.
Velum universale	Velum dat de hele paddestoel omsluit.
Zwamvlok	Bestaande uit een grote hoeveelheid hyfen (zwamdraden).

6 PADDESTOELENWERK GROEP ZOETERMEER

Sinds september 1997 is een paddestoelenwerkgroep bezig met inventariseren van paddestoelen in Zoetermeer. In heel Nederland wordt voor de Nederlandse Mycologische Vereniging aan paddestoelenkartering gedaan, zo ook nu officieel in Zoetermeer.

Een aantal (ervaren en minder ervaren) mycologen uit Zoetermeer en omgeving komt nu dinsdags om de 14 dagen in de "Soete Aarde" bijeen. 's Morgens wordt één van de parken bezocht. Het materiaal dat niet macroscopisch te benoemen is, wordt meegenomen en 's middags microscopisch bekeken en op naam gebracht.

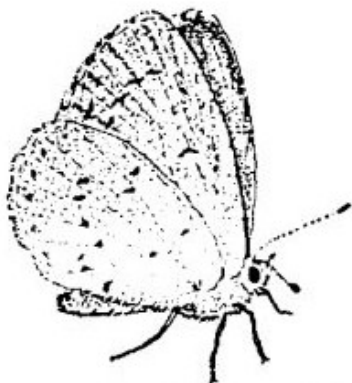
Eenieder die geïnteresseerd is in paddestoelen, is van harte welkom om zich bij deze groep aan te sluiten. Schroom niet als je denkt te weinig te weten. Interesse is het belangrijkste. De rest komt vanzelf. Belangstellenden kunnen bellen naar:

Thea Veelenturf, tel. 079 -3167574.

7 CURSUS NEDERLANDSE DAGVLINDERS

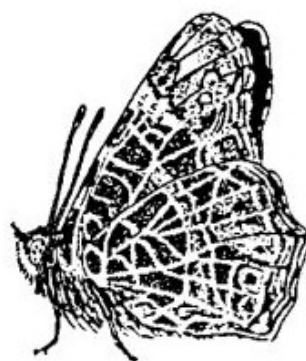
Ben Prins

AANKONDIGING CURSUS NEDERLANDSE DAGVLINDERS

zilverbлаuwтje

- *Tijdens deze cursus maakt u kennis met de dagvlinders die u in Nederland tegen kunt komen*
- *Niet alleen de herkenning krijgt de aandacht, maar ook waar, wanneer en hoe vlinders en hun rupsen leven.*
- *De cursus is geschikt voor zowel diegenen, die nauwelijks iets van dagvlinders af weten als voor enigszins gevorderden.*

landkaartje

- *De cursus omvat 4 maandagavonden, die om acht uur beginnen en om tien uur eindigen*
- **Kosten:** f 35,- , exclusief het cursusmateriaal, zoals het cursusboek
- **Cursusboek:** helaas is het uitstekende en toch goedkope boek "Dagvlinders van de Benelux" net uitverkocht. Er wordt naar een betaalbaar alternatief gezocht.
- **Cursusleider:** Ben Prins, Beatrixlaan 81, 2751 XX Moerkapelle, tel. 079 – 5931749
- **Opgave bij:** Marijke Koster, Braamberg 9, 2716 EM Zoetermeer, tel. 071 – 3211720
of bij: Agnes v.d. Linden, Trompstraat 2, 2712 CM Zoetermeer, tel. 079 - 3167818

PROGRAMMA

Ma 30 maart '98

Inleiding

+

Dikkopjes

Ma 20 april '98

Grote pages

Witjes

Aurelia's

Ma 18 mei '98

Kleine pages

Vuurvlinders

Blauwtjes

Ma 8 juni '98

Zandoogjes

+

Herhaling

BUYTENPARK

8 "GROEN CAFÉ" IN DE SOETE AARDE.

Annet de Jong

Op 6 oktober jl. organiseerde de Soete aarde voor de eerste keer een "Groen café". Het doel van deze "happening" is de samenwerking tussen de natuur- en milieu-organisaties die gebruik maken van de Soete Aarde en de gemeente Zoetermeer te versterken. In een "Groen café laten de verschillende groene verenigingen elkaar en de buitenwereld zien bij welke activiteiten ze betrokken zijn waardoor ze ook elkaar beter kunnen leren kennen.

Onderwerp van deze avond was "Monitoren in het Buytenpark". Het 50 ha. grote gebied is gelegen op een puinstort, de resten van onze welvaartsmaatschappij. Het Buytenpark is geen traditioneel stadspark geworden want het is niet dusdanig op de tekentafel ontworpen dat het meteen "af" zou zijn. De bedoeling is dat "Moeder Natuur" en "Vader Tijd" het Buytenpark in de loop der jaren tot natuurgebied zullen ontwikkelen. Sinds de opening in juni 1996 wordt deze natuurontwikkeling gemonitord. In het kader van de monitoring wordt gekeken naar de wilde flora, vogels, vlinders/libellen, amfibieën en vleermuizen. De volgende natuur- en milieu-organisaties in Zoetermeer met hun respectievelijke coördinatoren zijn hierbij betrokken:

- KNNV-plantenwerkgroep	- Tilly Kester
- Vogelwerkgroep	- Winfried van Meerendonk
- IVN/KNNV-vlinderwerkgroep	- Anja van Beek
- RAVON	- Els Prins
- IVN-zoogdierenwerkgroep	- Agnes van der Linden

De coördinatie namens de gemeente Zoetermeer is in handen van Johan Vos, stedelijk ecooloog. Er is in 1996, speciaal voor dit project, een handleiding voor het monitoren gemaakt door Erna Bisterbosch. Na één jaar is het interessant om te weten wat er door de verschillende groepen zoal gezien, gehoord en gevonden is. Dat vonden niet alleen de doorgewinterde "natuurfreaks". Er moesten stoelen bij gehaald worden om de ruim 60 geïnteresseerden van een zitplaats te voorzien.

Het werd een succesvolle en geanimeerde avond, waarin een duidelijk beeld werd gegeven van het vele werk dat in de praktijk is verzet. Voor de vrijwilligers, die vele uren hebben besteed aan het monitoren, was het in elk geval een stimulans om er mee door te gaan. Hieronder volgt een presentatie van de resultaten.

9 KNNV-PLANTENWERKGROEP, AFDELING ZOETERMEER.

Tilly Kester en Annet de Jong

Inleiding.

Vanaf het groeiseizoen 1996 is de plantenwerkgroep, o.l.v. Tilly Kester, begonnen met het inventariseren van de wilde flora met behulp van de handleiding "Natuurmonitoring in het Buytenpark". Het Buytenpark bestaat uit drie delen, die elk op een verschillende manier worden beheerd. Op één omheind gedeelte lopen Galloway-koeien die de vegetatie in toom houden; op een ander gedeelte doen Exmoor-pony's en heideschape hetzelfde. Op het derde deel wordt gemaaid en wordt het maaisel afgevoerd. Doel van het monitoren van de plantengroei is, de veranderingen van de vegetatiestructuur en de soortensamenstelling documenteren bij bovengenoemde drie verschillende beheervormen.

Resultaat.

In het groeiseizoen 1996 zijn vegetatieopnamen gemaakt van 18 van te voren uitgezochte proefvlakken volgens de Tansley-methode. Dit houdt in dat alle plantensoorten inclusief de geschatte bedekking in een vastgesteld proefvlak genoteerd werden. In dat jaar zijn van ieder proefvlak één maal vegetatie-opnamen gemaakt.

De afmetingen van de proefvlakken zijn 10 x 10 meter; enkele zijn 12 x 8 meter en langs de oevers zijn zij 15 x 2 meter.

Het was verrassend te ontdekken dat een op het eerste gezicht monotoon proefvlak met alleen kamille, wel ca. 70 plantensoorten bevatte!

Het soortenarmste proefvlak telde 11 soorten; het soortenrijkste 76. In totaal werden in de 18 proefvlakken 142 soorten gevonden.

De top 10 van de meest gevonden planten in de 18 proefvlakken in 1996 was:

1. Gestreepte witbol	6. Hondsdraf
2. Kweekgras	7. Fioringras
3. Akkerdistel	8. Klein streepzaad
4. Grote brandnetel	9. Slipbladige ooievaarsbek
5. Kropaar	10. Herik en Engels raaigras

De 18 proefvlakken zijn nauwkeurig op de kaart ingetekend en er zijn luchtfoto's gemaakt. De bedoeling is om in 1998 deze proefvlakken weer te inventariseren.

In het groeiseizoen 1997 is het Buytenpark "totaal" geïnterviewd.

Dit houdt in dat er naar alle soorten gekeken werd gedurende het hele groeiseizoen. De florist moest het hele park enkele keren per jaar bezoeken om geen voorjaars- zomer- of nazomerplanten te missen. Voor dit doel gaat meestal een aantal enthousiastelingen op pad o.l.v. ervaren floristen. Het is niet noodzakelijk dat iedereen een grote plantenkennis bezit. Een paar goede speurogen zijn echter zeer welkom, want ook ervaren floristen "zien" niet alles en al doende leert men. Deze methode is landelijk algemeen erkend, ook in Zoetermeer wordt al lange tijd op deze manier gewerkt. De gegevens van de verkregen totaallijsten worden, behalve voor gebruik ten behoeve van het project, ook doorgegeven aan FLORON (stichting Floristisch Onderzoek Nederland).

Het totaal aantal soorten in het Buytenpark is in 1997 op 213 gekomen.

De top 10 van de meest opmerkelijke vondsten in 1997 was:

1. Witte amarant	6. Keizerskaars
2. Bitter barbarakruid	7. Moeraszoutgras
3. Wouw	8. Watergras
4. Gespleten hennepnetel	9. Smal tandzaad
5. Vierzadige wikke	10. Zulte

De bedoeling is om het Buytenpark in 1999 weer "totaal" te inventariseren. In 1997 stonden ook de waterplanten op het programma. Bij de aanleg van het Buytenpark zijn 3 verschillende soorten natuurvriendelijk oevers gemaakt. Helaas werden bij voorbereidende inventarisaties vrijwel geen waterplanten aangetroffen ondanks het aantrekkelijke aanzien van deze oevers. Vanaf de aanleg zijn deze al zeer in trek bij de vogels (zie presentatie van Winfried van Meerendonk). De bedoeling is om in 1998 ook weer naar de waterplanten te gaan kijken.

10 VOGELWERKGROEP ZOETERMEER

Winfried W.A. van Meerendonk met tekeningen van Ben Prins

Inleiding.

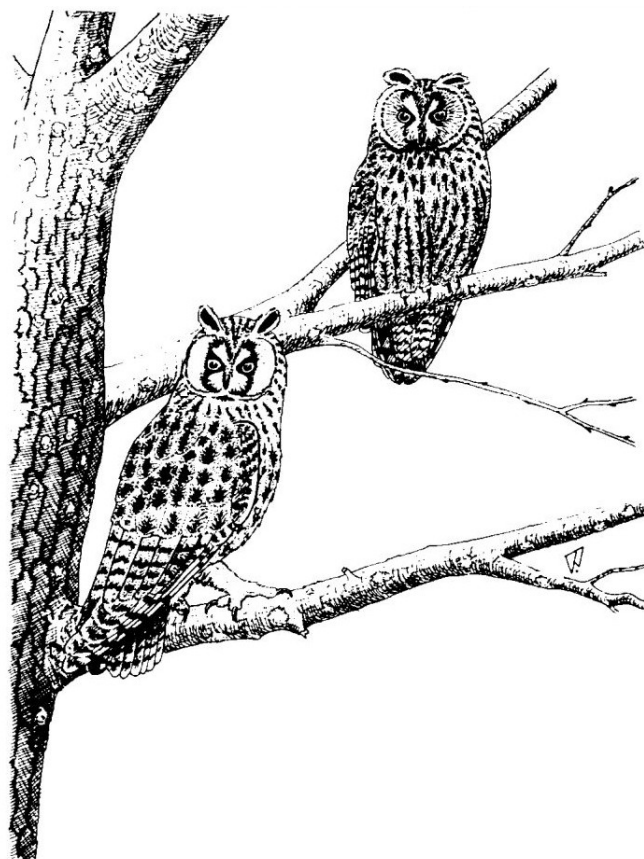
Vanaf november 1996 worden de vogels in het Buytenpark systematisch geïnventariseerd. De inventarisatie van dit, ruim 50 ha. grote gebied, is verdeeld over drie telroutes.

Telroute no. 1 is gelegen in het meest zuidelijke deel van het park. In dit deel worden vnl. soorten aangetroffen die zich ophouden in een wat dichtere vegetatie, overeenkomend met het beboste karakter van dit gebied. De zonering met rietstroken en waterpartijen biedt echter ook water- en moerasvogels een geschikt leefgebied. Een treffende waarneming voor een dergelijk gebied met natte en droge overgangszones is die van de sprinkhaanrietzanger (waarneming A. v. Berge Henegouwen) die ook tijdens een officiële telling in mei 1997 werd getraceerd.

In het zuidwestelijk deel van het park is telroute 2 gelegen. Telroute 3 is geprojecteerd in het noordoostelijk deel van het Buytenpark. Door het open karakter met de vele waterpartijen en natuurvriendelijke oevers is dit deel van het park in trek bij een scala aan water- en moerasvogels. Zelfs de lepelaar heeft de vooroever benut als rustplaats. Het water tussen vooroever en oever werd gebruikt om op karakteristieke wijze met maaierende snavelbewegingen te fourageren.

Inventarisatiemethode

De drie telgebieden worden maandelijks tenminste 1 maal geïnventariseerd. In de broedtijd (maart tot en met juni) echter 2 keer om eventuele broedgevallen te kunnen lokaliseren. Buiten de officiële telmomenten werden ook nog waarnemingen verzameld door ondergetekende tijdens het maken van video-opnames voor een educatieve film over het park. Daarnaast werden losse waarnemingen doorgebeld of door passanten verstrekt (zie ook dankwoord). Voor de inventarisatiemethode wordt verwezen naar de handleiding Natuurmonitoring in het Buytenpark, E. Bisterbosch 1996, pag. 18. Over het algemeen was een duo-teller aanwezig om notities te maken en waar te nemen.

Ransuilen tek. Ben Prins

Resultaat

De telresultaten staan samengevat in

tabel 1. In deze tabel zijn alleen de waarnemingen opgenomen die zijn verricht tijdens officiële teldata.

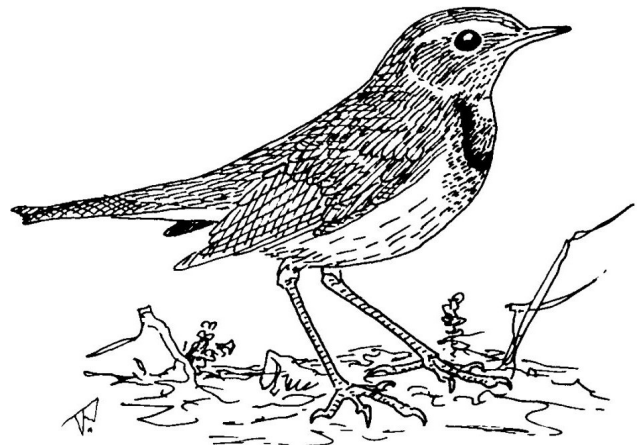
Overige waarnemingen worden verderop vermeld.

Van november 1996 tot en met november 1997 zijn tijdens officiële tellingen in totaal 91 soorten vogels waargenomen in het Buytenpark (tabel 1).

Deze vogels maakten op een of andere manier gebruik van het park. Louter overvliegende vogels zijn niet meegerekend en worden buiten deze inventarisaties gehouden. Overvliegende kolganzen zijn interessant, maar niet voor het Buytenpark. Anders is dit met grauwe ganzen die daadwerkelijk gebruik maken van de bredere waterpartijen. Door overige waarnemers en ondergetekende zijn tenminste 12 soorten waargenomen buiten de teldata, waardoor het totaal aantal waargenomen soorten in ruim een jaar al boven de 100 ligt. Niet alleen de kwantiteit, maar ook het spectrum aan soorten is zonder meer interessant te noemen.

Soorten die waargenomen zijn buiten de officiële tellingen zijn resp. blauwborst (diverse waarnemingen), paapje, kerkuil, ransuil, smelleken, boomvalk, brilduiker, grote zaagbek, zwarte ruit, groenpootruiter, dodaars, nachtzwaluw (vermoedelijk). Bovendien werd een dode wilde eend gevonden die de karakteristieke sporen van een slechtvalkprooi vertoonde. In de omringende polders is de slecht- valk een traditionele wintergast.

Wat de blauwborst betreft gaat het om een mogelijk broedgeval.

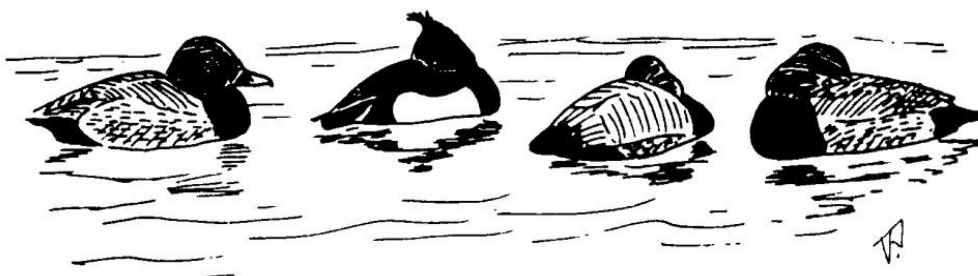

Blauwborst tek. Ben Prins

Van deze soort werd meerdere malen baltsactiviteit waargenomen. Het ging in ieder geval om een paartje en niet om een solitair mannetje. De ransuil heeft met zekerheid in de directe omgeving gebroed (boerderij-bosje). Uitgevlogen jongen en de volwassen vogels benutten het heuvel- achtige terrein als jachtgebied.

De zwarte roodstaart werd eenmalig gesignaleerd op het bouwterrein van Snowworld, weliswaar tijdens een telronde maar buiten de route. Voor de kerkuil (diverse waarnemingen van B. de Lange en J. van Klink) is inmiddels op een veilige plaats een nestkast aangebracht door A. Koot van de Vogelwerkgroep. Het gaat voorlopig om een exemplaar dat jaagt in het Buytenpark en hier mogelijk zal overwinteren. Helaas zijn in Zoetermeer al diverse dode exemplaren gevonden als verkeersslachtoffer.

Van het totaal aantal waargenomen soorten vogels (om en nabij de 104) kunnen er ca. 35 aangemerkt worden als (mogelijke) broedvogel. Dit is een minimale schatting. Het vermoedelijke aantal soorten broedvogels zal rond de veertig liggen. De broedvogelgegevens moeten nog verder uitgewerkt en geïnterpreteerd worden.

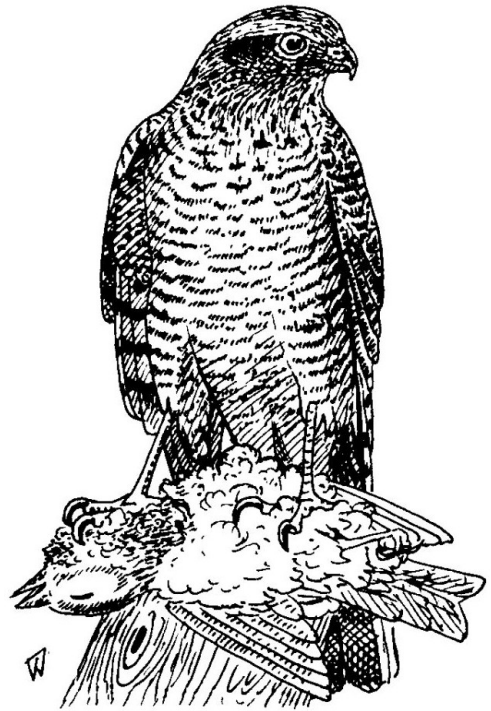

Tafeleenden met kuifeend tek. Ben Prins

Enige conclusies kunnen inmiddels uit het verzamelde materiaal worden getrokken.

1) De diversiteit aan biotopen in het Buytenpark draagt bij aan een gevarieerde vogelbevolking. Te denken valt aan water, moeras, begraasde en onbegraasde vegetaties, struweel, bosaanplant, natuurvriendelijke oevers en houtwallen.

2) Met een hogere waarnemingsfrequentie zou het totaal aantal soorten en broedvogels dat als zodanig wordt waargenomen nog kunnen toenemen. De algemene indruk is dat slechts weinig soorten zijn gemist. Bijzonderheden zijn vaak eenmalig. De blauwborst is een merkwaardige uitzondering. Deze vogel kon door ondergetekende en diverse andere waarnemers slechts buiten de officiële teldata worden genoteerd. Schuwe soorten, zoals de watersnip, worden door een toevallige passant snel opgeschrikt waardoor de waarnemingsfrequentie afneemt.

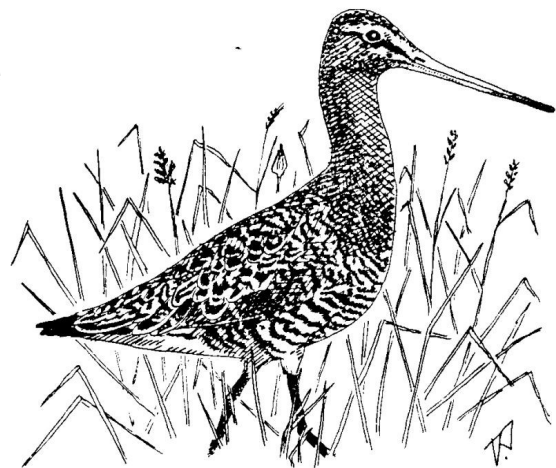

Sperwer tek. Ben Prins

3) Het gebied is in trek bij diverse soorten roofvogels. De stijgwinden, die door thermiek en expositie van heuvels ontstaan, zorgen voor ideale zweefomstandigheden voor buizerds en torenvalken. De kiekendieven benutten met hun karakteristieke V-vlucht de heuvels en dalen optimaal om te fourageren. Ook in de omringende weilanden wordt gejaagd. Er is een nauwe relatie tussen grazers (Galloway runderen, Exmoor-ponys en Drentse heideschappen) en roofvogels. Door de begrazingsactiviteit ontstaat variatie in de begroeiing. Dit heeft niet alleen effect op de diversiteit aan planten, maar ook op die van insecten en kleine zoogdieren. De komst van diverse soorten roofvogels is dan een logisch vervolg.

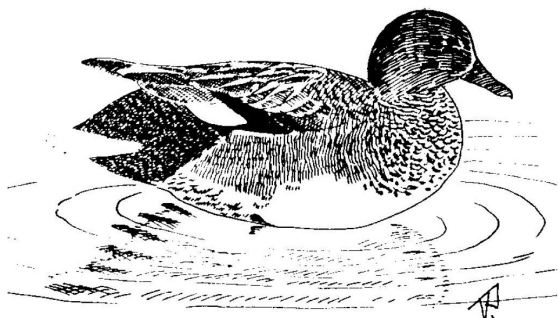
Een zelfde effect, maar dan op een veel groter oppervlak, werd geconstateerd door F. Vera in de Oostvaardersplassen. Ook daar kwamen de meeste roofvogels voor op die plaatsen die het gehele jaar door begraasd werden.

4) Met name het zuidwesten van het Buytenpark (zie telroute 2 en 3) met haar waterpartijen en natuurvriendelijke oevers is kwetsbaar. Het betreden van deze steenslagvooroevers en de overige vlakke delen die aan de binnenoever grenzen zorgt voor onaanvaardbare onrust onder fouragerende, rustende en broedende vogels. Een paar kluten wist hier ondanks

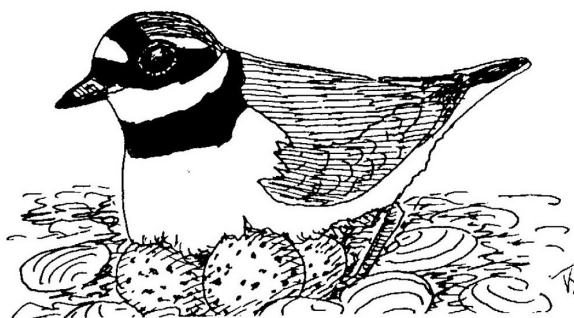

Grutto tek. Ben Prins

alles toch nog twee jongen groot te brengen. Het legsel van een kleine plevier werd verstoord. Een enkele wandelaar die zich naar de waterkant begeeft veroorzaakt massale vogelverplaatsingen. Wandelaars en fietsers die gewoon op de paden blijven veroorzaken nauwelijks onrust onder de vogels. Het blijkt dat ze hier snel aan wennen. Hooguit krijgen deze bezoekers te maken met enkele schijnaanvallen van kluut en visdief in de broedtijd. Uit de beschikbare gegevens blijkt dat de waterpartijen en natuurvriendelijke oevers zeer in trek zijn bij tal van water- en moerasvogels. Diverse steltlopersoorten als groenpootruiter, zwarte ruiter, tureluur, grutto, kemphaan en scholekster gebruiken de vooroevers om te fourageren en te rusten. Concentraties van vogels treden op in voor- en najaar. Het gaat om 200 tot 300 meerkoeten en verder honderden smienten en wilde eenden, tientallen krakeenden, kuifeenden, tafel- en slobbeenden en aalscholwers. In het voorjaar verzamelt zich hier een groot aantal broedvogels die zich vervolgens over de omliggende weilanden verspreiden. Overige vogels benutten het gebied om te rusten en te fourageren voor ze verder trekken.

Krakeend tek. Ben Prins

Plevier tek. Ben Prins

Het omgekeerde zien we in het najaar. Gedurende de broedtijd is er ook volop activiteit van broedvogels en overzomeraars. Zeer opvallend zijn in die periode de krakeenden en bergeenden aanwezig die al vliegend hun territorium markeren, evenals de luidruchtige kleine plevieren. Het geluid van al deze vogels doet denken aan de waddeneilanden. De gunstige ligging van de waterpartijen met hun natuurvriendelijke oevers ten opzichte van het omringende polderland zorgt voor een rustig overgangsgebied dat zeer in trek is bij de vogels. Ook tientallen knobbelzwanen die fourageren op de weilanden komen regelmatig het water opzoeken waar zij baltsen en poetsen.

Aanbevelingen

- a) Door diverse kleine ingrepen is het mogelijk om een aantal kwetsbare soorten toch een goede leefruimte te bieden. Het areaal aan overjarig riet zou, ter hoogte van het zweefvliegcentrum, drastisch uitgebreid moeten worden. Dit is te realiseren door enkele sloten af te dammen waardoor de waterstand ter plaatse wordt verhoogd. De begrazing door runderen dient hier achterwege te blijven. Op deze manier ontstaat een ideaal terrein voor soorten als bruine kiekendief, blauwborst, rietzanger, alsmede de wat gewonere soorten als kleine karekiet en rietgors. Een vestiging van baardmannetje en roerdomp is op den duur niet denkbeeldig. Soorten die nu in hoofdzaak in reservaten broeden kunnen dan de skyline van Zoetermeer zien liggen. Zeker geen utopie, gezien de broedpogingen van bruine kiekendief, blauwborst en

Rietgors tek. Ben Prins

rietzanger in de huidige, marginale rietstroken.

Een soort als de bruine kiekendief heeft nogal wat leefruimte nodig. Zowel het Buytenpark als de omliggende weilanden worden benut voor de jacht. Deze soort is zeer gevoelig voor verstoring in de broedtijd. Het nest dat in overjarig riet wordt gebouwd mag daardoor niet toegankelijk zijn via een padennetwerk. Bovendien slaan kraaien en eksters hun slag wanneer de volwassen vogels te lang van het nest worden gehouden door, al dan niet moedwillige, verstoring.

- b) Het doortrekken van een eventuele kanoroute aan de zuidwestkant van het Buytenpark is een onaanvaardbare inbreuk, die dit vogelrijke gebied tot een van de vele doorsnee parken devalueert. De gemeente Zoetermeer pretendeert een groen beleid voor te staan. Zij zet in op het realiseren van de ecologische hoofdstructuur en treedt bovendien naar buiten met het vele werk van honderden vrijwilligers die zich volstrekt belangeloos hiervoor inzetten. Het is daarom onbegrijpelijk dat deze gemeente zo onzorgvuldig omgaat met het natuurbelang. Zonder toetsing van recreatieve activiteiten aan de gewenste natuurontwikkelingsdoelen voer je geen beleid, maar roep je slechts conflicten op. Zeker moet er ook plaats zijn voor sportieve recreatie. Ook organisaties als Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten erkennen die noodzaak. Maar niet ten koste van een stuk natuurontwikkeling waar Zoetermeer als groeistad hoge ogen mee kan gooien en waarmee zij een voorbeeldfunctie kan vervullen voor veel andere gemeentes. De aanleg van een natuurontwikkelingsgebied op een voormalige puinstort is zo'n voorbeeldig idee. Laat het niet bij een idee blijven.

Dankwoord

Mijn dank gaat in de eerste plaats uit naar Marja Kreike en Arie Koot van de Vogelwerkgroep die vele malen belangeloos hebben meegeholpen met de inventarisaties en daaraan een wezenlijke bijdrage hebben geleverd.

Verder dank ik alle waarnemers voor hun bijdrage, met name Arno van Berge Henegouwen (sprinkhaanrietzanger), Wesley Overmars (Dodaars), Ies Voogd (blauwborst, rietzanger), Aad en Corrie v.d. Linde (Ransuil en mogelijke waarneming van nachtzwaluw), Bob de Lange (kerkuil), Waldo van Zuylen (diversen), Arris Ouwehand en Arie Koot (proeftelling) en allen die ik niet had mogen vergeten.

Het verslag van Erna Bisterbosch was een zeer motiverend document met een opvallend voorspellende waarde.

Met Johan Vos en Annet de Jong van de Gemeente is meerdere malen contact geweest over de opzet van het project. Hun enthousiasme heeft aanstekelijk gewerkt. Met name de belangstelling voor het groen cafe was overweldigend.

TABEL 1

VOGELWAARNEMINGEN IN HET BUYTENPARK

SOORT	JAAR 1996		1997											
	MAAND	N	D	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N
AALSCHOLVER	-	+	-	-	-	-	+	+	-	+	-	+	+	-
BEFLIJSTER	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
BERGEEND	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-	+
BLAUWE KIEKENDIEF	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BLAUWE REIGER	-	+	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+
BOERENZWALUW	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+	-	-	-
BOSRIETZANGER	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	-	-	-	-
BRAAMSLUIPER	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
BRUINE KIEKENDIEF	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+	-	-	-
BUIZERD	-	+	+	-	-	-	+	+	-	-	-	+	-	+
CANADESE GANS	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
EKSTER	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
FAZANT	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
FITIS	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+	-	-	-
FUUT	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
GELE KWIK.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
GIERZWALUW	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	-	-	-	-
GRASMUS	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	-	-	-	-
GRASPIEPER	-	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	+	+	+
GRAUWE GANS	-	-	-	-	-	-	+	-	-	+	-	+	-	-
GROENE SPECHT	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	+
GROENLING	+	+	+	-	-	-	+	+	-	+	-	+	+	-
GROTE BONTE SPECHT	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	+	-	+
GROTE LIJSTER	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-
GRUTTO	-	-	-	-	-	+	+	+	+	-	-	-	-	-
HEGGEMUS	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
HOLENDUIF	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
HOUTDUIF	-	+	-	-	-	-	+	+	-	-	-	+	+	-
HUISMUS	-	-	-	-	-	-	-	+	-	+	-	-	+	-
HUISZWALUW	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
KAUW	-	+	-	-	-	+	+	+	-	+	+	+	-	-
KEEP	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-
KEMPHAAN	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
KIEVIT	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-	-
KLEINE KAREKIET	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+	-	-
KLEINE MANTELMEEUW	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-
KLEINE PLEVIER	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
KLUUT	-	-	-	-	-	-	+	+	+	-	-	-	-	-
KNEU	+	+	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	-	-
KNOBBELZWAAN	+	+	-	+	-	-	+	+	-	+	+	+	+	-
KOEKOEK	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-
KOEKOEK	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
KOKMEEUW	+	+	-	+	-	-	+	+	+	+	-	-	+	+
KOOLMEES	+	-	+	+	-	-	-	+	-	+	+	+	+	+
KOPERWIEK	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+
KRAKEEND	-	-	-	-	-	+	+	+	+	-	+	+	+	+

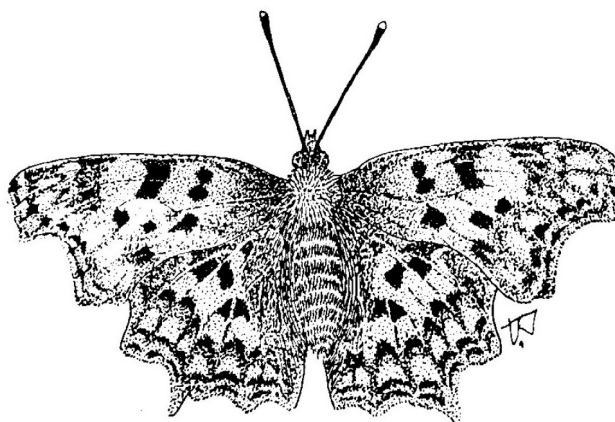
SOORT	JAAR 1996		JAAR 1997											
	MAAND	N	D	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N
KRAMSVOGEL		+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-
KUIFEEND		+	-	-	+	+	+	+	+	-	-	-	+	+
LEPELAAR		-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-
MEERKOET		+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
MEREL		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
NIJLGANS		-	+	-	-	-	+	+	+	-	-	-	-	-
OEVERLOPER		-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	+	-
PATRIJS		-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
PIMPELMEES		+	+	+	+	-	-	-	-	-	+	+	-	-
PUTTER		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
RIETGORS		-	-	-	-	+	+	+	+	+	-	-	+	-
RIETZANGER		-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
RINGMUS		+	+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	+	-
ROOBBORST		+	+	-	-	+	-	-	-	+	+	+	+	+
SCHOLEKSTER		-	-	-	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-
SLOBEEND		-	-	-	-	+	+	+	-	+	-	-	+	+
SMIENT		+	+	-	+	-	-	-	-	-	-	+	+	+
SPERWER		-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-
SPOTVOGEL		-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
SPREEUW		-	-	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+
SPRINKHAANRIETZANGER		-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
STORMMEEUW		-	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	+
TAFELEEND		+	-	-	+	+	+	+	-	-	-	-	-	+
TAPUIT		-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
TJIFTJAF		-	-	-	-	-	+	+	-	+	+	+	-	-
TORENVALK		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-
TORTELDUIF		-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
TUINFLUITER		-	-	-	-	-	-	+	-	+	-	-	-	-
TURELUUR		-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	-	-	-
TURKSE TORTEL		-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	+	-
VELDLEEUWERIK		-	+	-	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
VELDUIL		-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
VINK		+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	+	+	+
VISDIEF		-	-	-	-	-	+	+	+	+	-	-	-	-
VLAAMSE GAAI		+	+	+	-	-	+	+	+	-	-	+	+	+
WATERHOEN		+	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+
WATERSNIP		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+
WILDE EEND		+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
WINTERK.		-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+
WINTERTALING		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
WITTE KWIK.		-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ZANGLIJSTER		-	-	-	-	-	-	+	+	+	-	-	+	-
ZILVERMEEUW		-	+	-	-	-	+	+	+	-	-	-	-	-
ZWARTE KRAAI		+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+
ZWARTKOP		-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
TOTAAL 91		25	31	18	27	27	53	69	42	41	26	36	33	2

11 IVN/KNNV-VLINDERWERK GROEP, AFDELING ZOETERMEER

Els Prins

Om vlinders te kunnen monitoren wordt regelmatig een vooraf vastgestelde monitoringroute die verdeeld is in zogenaamde "secties" gelopen. Op deze wijze ontstaat een goed beeld van de vlinders die in het Buytenpark voorkomen.

Het feit dat er in het hele land zo'n 250 monitoringroutes zijn uitgezet, maakt het mogelijk om de waarnemingen van het Buytenpark te vergelijken met die uit de rest van het land zodat al snel te zien is of er sprake is van landelijke "trends".

Gehakkelde aurelia tek. Ben Prins

Bijvoorbeeld een goed of slecht distelvlinderjaar, een jaar waarin sprake is van een rouwmantelinvasie e.d.

Gebruikelijk is dat monitoringroutes in nauw overleg met landelijke deskundigen van de Vlinderstichting in Wageningen worden vastgesteld.

Dit is ook in het Buytenpark gebeurd.

De route moet aan de volgende eisen voldoen:

1. Een goed beeld geven van het gebied (de verschillende terreintypes moeten voldoende vertegenwoordigd zijn).
2. Niet te lang zijn (iedere week een hele dag lopen is voor de meeste vrijwilligers te veel).

ad 1. De vlinderroute wordt verdeeld in stukken van 50 meter (de secties).

De totale route in het Buytenpark bestaat uit 20 van deze secties.

Iedere sectie is in principe homogeen, soms is het een dwarsdoorsnede door een stuk grasland, soms een stuk langs een pad met boombegroeiing of takkenrillen. De muurtjes in het Buytenpark vormen een aparte sectie.

ad 2. De leden van de vlinderwerkgroep zijn verdeeld in 4 groepen die volgens rooster één keer per week de route lopen.

Onder het lopen van de route wordt links en rechts gekeken. Alle vlinders tot 2,5 meter naast de route, tot 5 meter boven en tot 5 meter voor de waarnemer op de route worden genoteerd. Deze gegevens worden ingevuld op een speciaal voor dit doel ontworpen formulier. Alles wat buiten de secties vliegt wordt apart genoteerd en doorgegeven.

Helaas is het niet altijd mogelijk om te tellen. Daarom loopt een telweek van maandag tot en met zondag en moet de teller in die week zelf een gunstig tijdstip kiezen. Er kan pas geteld worden bij temperaturen boven de 15 graden Celsius, bij niet te harde wind en voldoende zon.

Per keer zijn de tellers ongeveer een ochtend bezig.

12 VLINDERMONITOREN IN HET BUYTENPARK, ZOETERMEER

Resultaten over 1997: een kort verslag

Ben Prins namens de Vlinderwerkgroep Zoetermeer en omstreken

de Vlinderwerkgroep

De Vlinderwerkgroep Zoetermeer en Omstreken is in 1996 ontstaan uit leden van de plaatselijke afdelingen van het IVN en de KNNV. Aan het begin van 1997 telde de groep negen personen, waarvan er in 1997 zeven betrokken zijn geweest bij het tellen van dagvlinders in het Buytenpark. Het verzamelen van deze telgegevens vindt plaats op verzoek van de gemeente Zoetermeer, die op deze wijze meer te weten hoopt te komen over de natuurlijke ontwikkelingen in het Buytenpark en de invloed van begrazing.

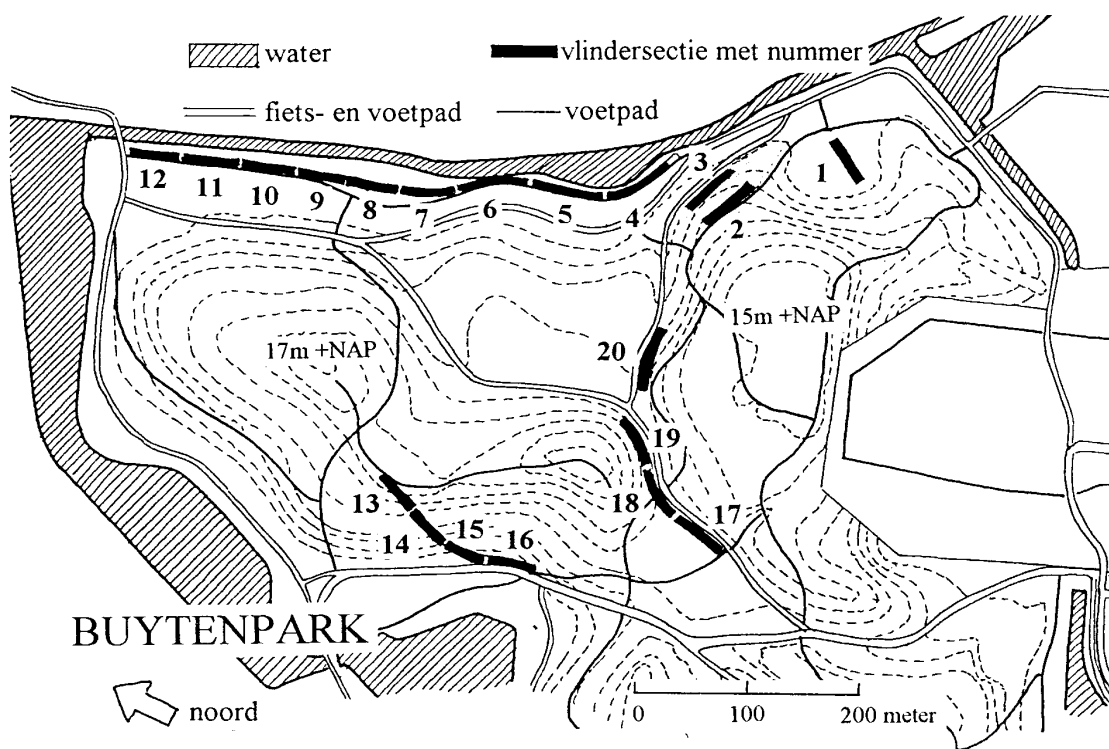
Voor de leden van de Vlinderwerkgroep is het een prachtige gelegenheid om de dagvlinders, die in de omgeving van Zoetermeer te zien zijn, goed te leren kennen. Het ligt in de bedoeling om in de nabije toekomst, misschien al in 1998, te beginnen met onderzoek naar verbanden tussen de verspreidingspatronen van de dagvlinders in het Buytenpark en het voorkomen van verschillende soorten planten.

Wat is Monitoren?

Monitoren is het volgen van de ontwikkelingen in planten- of diergroepen gedurende een bepaalde tijd. Om deze ontwikkelingen in de aantallen dagvlinders in het Buytenpark in de komende jaren goed te kunnen zien, zijn er in overleg met de landelijke Vlinderstichting in Wageningen in een flink aantal secties uitgezocht in het noordwestelijke deel van het park. Het zuidoostelijke deel heeft voornamelijk een recreatieve functie, waarbij door te verwachten intensieve sportbeoefening het monitoren van dagvlinders in dit gebied weinig zinvol lijkt. Met hulp van de beheerder Jan van Klink is het begin en einde van iedere sectie gemarkeerd door paaltjes of door witte verfvlekken op boomstammen, of er werd gebruik gemaakt van terrein- kenmerken. Op deze manier kan iedereen, die aan het monitoringproject meedoet, zonder moeite door het jaar heen en vanjaar tot jaar precies hetzelfde stuk tellen als de andere deelnemers. De telresultaten worden daardoor optimaal vergelijkbaar. Bij het vaststellen van de verschillende secties is geprobeerd zoveel mogelijk terreinvormen en vegetatietypen te uit te zoeken. Daardoor omvatten de secties alle variaties in het milieu, die op dit moment kunnen worden herkend in het onderzoeksgebied en waarin dagvlinders kunnen worden verwacht. De secties met hun nummers zijn ingetekend op de bijgevoegde overzichts-kaart van het noordwestelijke deel van het Buytenpark.

Wat er wordt gedaan?

Om het monitoren van de dagvlinders op een uniforme en wetenschappelijk bruikbare manier te laten verlopen, zijn er bij het onderzoek van de Vlinderwerkgroep een hoeveelheid spelregels overgenomen van de Vlinderstichting. In het verslag elders in dit kwartaalblad over het "Groene Café", een avond in "de Soete Aarde", die geheel aan het monitoren in het Buytenark was gewijd, heeft Els Prins het een en ander over deze spelregels verteld. Het zo nauwkeurig mogelijk volgen van deze spelregels heeft als grote voordeel, dat alle verzamelde gegevens direkt vergelijkbaar worden met de gegevens van andere vlinderwerkgroepen,

die ook de aanbevelingen van de Vlinderstichting hanteren. Bovendien zijn zulke gegevens, als ze op de juiste manier worden verzameld, van groot belang voor het landelijke vlinderonderzoek. De vlinderwerkgroep draagt zodoende op haar manier een steentje bij aan het verkrijgen van meer inzicht in de veranderingen van de vlinderstand in Nederland. Van af het begin van april tot halverwege oktober is er afhankelijk van de weerssituatie iedere week met twee personen één keer de hele route gelopen. Voor leden van de vlinderwerkgroep, die aan het monitoren hebben meegedaan, betekende dit eens per maand een wandeling van ongeveer twee tot drie uur. Dat niet iedere dag, en soms geen enkele dag van een week, voor het tellen van dagvlinders geschikt was, komt door de eisen, die de dagvlinders aan het weer stellen. Het heeft ten slotte weinig zin te gaan monitoren, als de weersomstandigheden zó slecht zijn, dat er geen enkele vlinder meer te verwachten is. Van iedere teldag worden de gegevens per sectie ingevuld op een speciaal formulier, dat door de Vlinderstichting is ontworpen. Pas over een aantal jaren heeft het zin de cijfers per sectie met elkaar te vergelijken en eventueel na te gaan, in welk deel van het park een ander terreinbeheer wenselijk is. Voor dit jaar, 1997, het jaar waarin de secties voor het eerst werden vastgesteld, kunnen we eigenlijk alleen maar kijken naar de totaalcijfers per teldag en zoeken naar bepaalde patronen in de verspreiding van de dagvlinders over de hele telperiode.

Resultaten: het algemene beeld

In tabel 1 zien we, dat niet iedere week afzonderlijk is vermeld. In plaats daarvan zijn er in de periode mei tot en met september 1997 steeds een paar weken bij elkaar gevoegd, zodat er in het totaal tien kolommen van ieder een halve maand zijn ontstaan. Op deze manier zijn de vaak lage weekcijfers wat hanteerbaarder geworden en kunnen we zelfs in de resultaten van maar één jaar al patronen ontdekken.

Tabel 1 - VLINDERMONITORING IN HET BUYTENPARK,
Resultaten 1996 en 1997

NAAM VLINDER	JUL 1996	AUG 1996	MEI 1997	MEI 1997	JUN 1997	JUN 1997	JUL 1997	JUL 1997	AUG 1997	AUG 1997	SEP 1997	SEP 1997
	helft 2	helft 2	helft 1	helft 2	helft 1	helft 2	helft 1	helft 2	helft 1	helft 2	helft 1	helft 2
ZWARTSPRIETDIKKOPJE	3	5	-	-	-	-	5	40	24	6	-	-
CITROENVLINDER				1					-	1		
GROOT KOOLWITJE	2	2	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-
KLEIN KOOLWITJE	34	11	2	4	6	-	16	77	16	28	13	2
KLEIN GEADERD WITJE	14	7	3	6	6	-	87	58	26	43	8	1
ORANJE LUZERNE VLINDER (ORANJETIP)	-	3	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
KLEINE VUURVLINDER	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BOOMBLAUWTJE *	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BRUIN BLAUWTJE	10	6	-	-	1	-	3	3	11	2	-	-
ICARUS BLAUWTJE	-	2	-	-	1	2	-	2	42	12	-	-
ATALANTA	6	-	-	-	-	-	17	17	-	-	1	-
DISTEL VLINDER	6	6	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
KLEINE VOS	7	1	4	-	3	-	1	10	1	2	-	-
DAGPAUWOOG	-	-	4	2	-	-	2	6	1	-	-	-
GEHAKKELDE AURELIA	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-
LANDKAARTJE	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BRUIN ZANDOOGJE	3	-	-	-	-	2	37	42	8	3	-	-
ARGUSVLINDER	-	15	1	8	2	-	-	-	19	5	-	-
HOOIBEESTJE *	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOTAAL PER KOLOM	87	58	14	21	20	4	171	225	150	102	22	3

- TOTAAL AANTAL SOORTEN DAT IN DE OMGEVING VAN ZOETERMEER KAN WORDEN VERWACHT, IS 20 (EEN DUBIEUS SOORT STAAT TUSSEN HAKEN).
- HIERVAN ZIJN ER IN HET BUYTENPARK TOT DUSVER 17 WAARGENOMEN.
- 2 ANDERE SOORTEN, AANGEGEVEN MET EEN *, ZIJN AL ELDERS IN ZOETERMEER GEZIEN EN KUNNEN BIJ AANGEPAST BEHEER IN HET BUYTENPARK WORDEN VERWACHT
- HET ORANJETIP JE IS DE ENIGE SOORT OP DE BOVENSTAANDE LIJST, DIE IN ZOETERMEER EN OMGEVING NOG GEEN POPULATIE HEEFT OPGEBOUWD AANGEZIEN ZE NAUWELIJKS WORDT AANGETROFFEN IN DE REST VAN HET HOLLANDSE VEEN- EN KLEIGEBIED, IS DE KANS MAAR HEEL KLEIN, DAT DEZE SOORT OOIT IN HET BUYTENPARK VASTE VOET ZAL KRIJGEN.

In de tabel zijn alle vlindersoorten genoemd, die we in het veen- en kleilandschap rondom Zoetermeer kunnen verwachten. Onder deze negentien soorten is één soort opgenomen, het Oranjetipje, die we alleen maar als een enorme zeldzaamheid hier en daar in Noord- en Zuid-Holland kunnen aantreffen. De kans dat deze vlinder in de omgeving van Zoetermeer tot voortplanting zal komen, is daarom verwaarloosbaar klein. Zo blijven er dus achttien soorten dagvlinders over, die zich allen al vele jaren geleden in Zoetermeer hebben gevestigd. Van deze soorten zijn tot dusver alleen het Boomblauwtje en het Hooibeestje nog niet in het Buytenpark waargenomen.

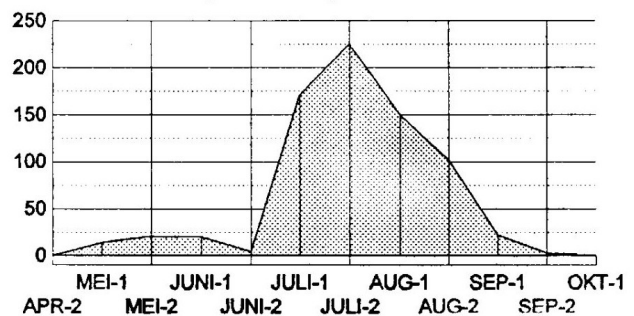
Een oplettende lezer heeft misschien al gezien, dat er niet negentien, maar twintig soorten op de lijst worden vermeld. Dit komt door de Oranje Luzernevlinder, een zeldzame zwerver, die zich tot onze verrassing al twee jaren achtereen in het Buytenpark heeft vertoond. In 1996 konden er zelfs weken achtereen per dag verschillende van deze prachtig oranje gekleurde vlinders worden waargenomen. Het ging in alle gevallen om exemplaren, die ver van hun warme geboortegrond waren weggedwaald. Door onze natte en koude winters kunnen ze echter niet bij ons tot voortplanting komen. Daarom zien we ze bij ons alleen maar tijdens warme zomers, wanneer deze zwervers met een windje in de rug uit warmere streken onze richting heen komen vliegen. Het kan misschien nog jaren duren, voor we opnieuw Oranje Luzernevlinders in het Buytenpark kunnen bewonderen.

Resultaten: patronen door het jaar heen

Onder aan tabel 1 is het totaal aantal dagvlinders vermeld, dat er in iedere halve maand is geteld. Deze cijfers zijn ook weergegeven in grafiek nr. 1. In deze grafiek zien we een lichte stijging van het aantal dagvlinders van 0 in eind april tot 21 in mei. Dan volgt er een dal in de tweede helft van juni, waarin maar 4 vlinders werden waargenomen, met direkt erop een steile klim naar 225 exemplaren in de tweede helft van juli. Daarna neemt het aantal vlinders langzaam af, tot er in oktober geen vlinders meer tijdens het monitoren zijn gezien.

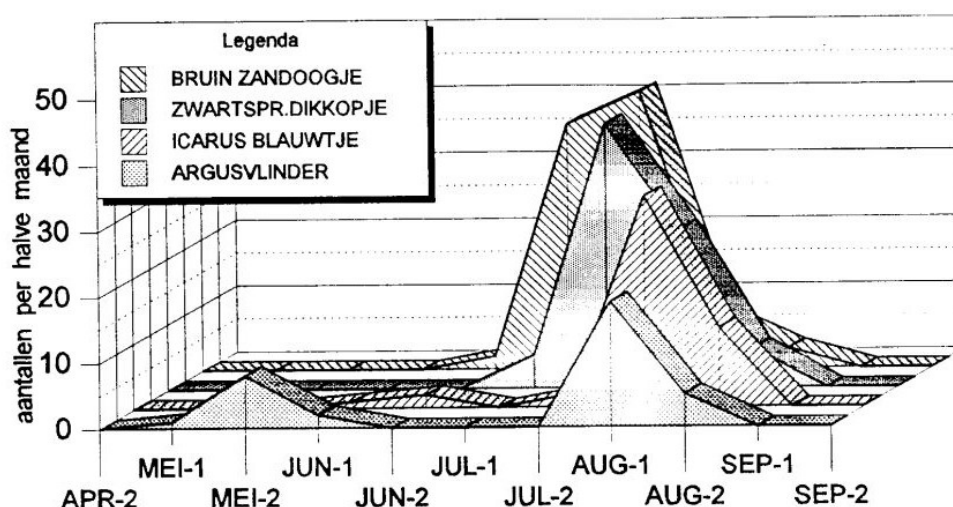
Dit patroon van een lage piek in mei, een teruggang in juni en een hoge piek in juli en augustus kunnen we ook terugvinden in de landelijke cijfers. Het wordt veroorzaakt door een optelsom van de vlinders met alleen een zomergeneratie, samen met de vlinders, die twee generaties van volwassen dieren per jaar hebben, één in het voorjaar, en één in de zomer. Soms wordt de zomergeneratie gevolgd door een gedeeltelijke derde generatie in de nazomer en herfst.

grafiek 1 - VLINDERS BUYTENPARK 1997
AANTAL DAGVLINDERS PER HALVE MAAND

Omdat maar een klein aantal vlinders als ei, rups of volwassen vlinder de winter overleeft, is de voorjaarsgeneratie altijd veel minder omvangrijk dan de zomergeneratie. Hiervan zijn de rupsen in de periode eind mei tot begin juli onder veel betere omstandigheden groot geworden. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat in juni, in een periode met het groot-ste aantal rupsen en poppen, het aantal volwassen vlinders een dieptepunt bereikt. In grafiek nr.2 vinden we de opeenvolging van generaties ook terug bij een paar geselecteerde soorten uit het Buytenpark. De Argusvlinder en het Icarus Blauwtje, landelijk met twee of drie generaties, vertonen in het Buytenpark ondanks de lage aantallen het zelfde beeld.

grafiek 2 - VLINDERS BUYTENPARK 1997 VLEEGTIJDEN VIER GESELECTEERDE SOORTEN

Bovendien zien we, dat net als elders in Nederland de voorjaarspiek van de Argusvlinder vroeger valt dan die van het Icarus Blauwtje, terwijl hun zomerpiek ongeveer in dezelfde periode ligt als die van het Zwartspriet Dikkopje en het Bruine Zandoogje, twee soorten met alleen een zomergeneratie.

Resultaten: opvallend betrouwbaar

De vlinderaars, die hebben meegedaan aan het verzamelen van de bovenstaande gegevens, zijn op een paar na nog maar betrekkelijk kort met dagvlinders bezig. Zeker zijn ze onervaren in het monitoren. Bovendien zijn de aantallen, die per soort in één week zijn gezien, zoals uit tabel 1 blijkt, vaak bijzonder laag. Dat desondanks al in een jaar resultaten worden bereikt, die overeenkomen met het landelijk gemiddelde, geeft duidelijk aan, dat er zelfs al in het eerste jaar, waarin iedereen moest wennen aan het tellen in een nagenoeg onbekend terrein, bijzonder goed en betrouwbaar is gewerkt. De waarnemers hebben hun werk duidelijk met een behoorlijke inzet, interesse en plezier gedaan.

Natuurlijk werd dit ook wel gestimuleerd door het zien van een paar Nederlandse zeldzaamheden, zoals het Bruine Blauwtje en niet te vergeten: de Oranje Luzernevlinders! Toch geeft het zeker ook een flinke voldoening aan iets nuttigs mee te werken, dat niet alleen voor de gemeente Zoetermeer, maar ook voor het landelijke vlinderonderzoek van belang is. Daarom kijken de leden van de vlinderwerkgroep met belangstelling uit naar de ontwikkelingen in de vlinderstand in 1998. En daarbij zijn extra waarnemers van harte welkom! Mocht u, geheel vrijblijvend, eens kennis willen maken met het werk van de vlinderwerkgroep, neemt u dan eens contact op met *Anja van Beek, Turfberg 16, 2716LT Zoetermeer, tel. 079 - 3512378*, coördinator van de Zoetermeerse vlinderwerkgroep, of met ondergetekende:

Ben Prins, Beatrixiaan 81, 2751 XX Moerkapelle, tel. 079 – 5931749
[in 2011 wonen Ben en Els Prins hier niet meer!]

13 LIBELLEN

De libellen zijn tot op heden nog niet gemonitord. Dit komt omdat er niet genoeg menskracht beschikbaar was en tevens was de libellenkennis binnen de werkgroep nog niet voldoende ontwikkeld. Wel heb ik mijn waarnemingen genoteerd.

Aan de kennis is dit jaar hard gewerkt, maar libellen zijn niet makkelijk. Mannetjes libellen verschillen van vrouwtjes en dit geldt ook voor jonge en oude exemplaren van dezelfde soort.

Sommige soorten leven verborgen langs de waterkant, andere gaan zodra ze uit de pop komen aan het zwerven en komen alleen nog terug naar het water om te paren en eieren te leggen.

Soorten die in 1997 gezien zijn: Houtpantserjuffer, Variabele waterjuffer, Watersnuffel, Lantaarntje, Paardenbijter, Oeverlibel en de Rode heidelibel.

De vlinderwerkgroep, die ook het monitoren van de libellen op zich heeft genomen, is van plan volgend jaar volgens de handleiding te gaan monitoren.

14 IVN-ZOOGDIERENWERKGROEP

Agnes van der Linden

De zoogdierwerkgroep van het IVN neemt in het monitoringproject in het Buytenpark het onderzoek naar vleermuizen voor haar rekening. Bij dat onderzoek wordt gebruik gemaakt van een batdetector. Dat is een apparaatje dat de ultrasone vleermuisgeluiden omzet in voor de mens hoorbare tikken. In 1997 is drie keer een zogenaamde punt-transecttelling gedaan. Om deze punt-transecttelling verantwoord te kunnen uitvoeren wordt een vaste route in het voorjaar, de zomer en het najaar gevolgd. Langs deze route wordt op 10 vaste punten 3 minuten gestopt om de vleermuizen te tellen. Tussen de punten (transecten) wordt dus niet gestopt, maar wel geteld. In 1996 zijn we gestart en is de route twee keer afgelegd. In de eerste twee jaar zijn al leuke resultaten geboekt.

Voor wat betreft het totaal aantal vleermuizen dat werd waargenomen is er een groot verschil tussen 1996 en 1997. In 1996 zijn er nauwelijks vleermuizen waargenomen, tijdens de zometelling zelfs helemaal niet.

In de zomer van 1997 echter zijn op 8 punten vleermuizen gesignaleerd van vier verschillende soorten. Over heel 1997 zijn de volgende soorten aangetroffen:

dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis en watervleermuis (net buiten het park).

De dwergvleermuis is de kleinste en meest voorkomende vleermuis in Zoetermeer.

In het open deel van het Buytenpark wordt deze soort toch relatief minder waargenomen.

De dwergvleermuis wordt daarentegen vaker aangetroffen in de nabijheid van het oude deel van het park.

De ruige dwergvleermuis is een heuse trekker en wordt volgens verwachting dan ook met name in het najaar door het hele park gesignaleerd.

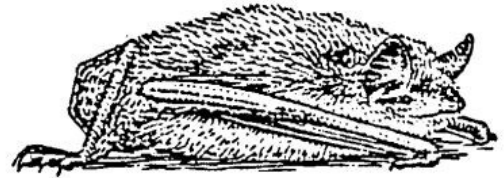

tek. Ben Prins

De laatvlieger is na de dwergvleermuis de meest algemene soort van Zoetermeer, maar is wel veel groter van formaat dan deze soort. In het Buytenpark zijn ook veel laatvliegers is aangetroffen.

Rosse vleermuis

Watervleermuis

De rosse vleermuis is qua grootte te vergelijken met de laatvlieger en is een vleermuissoort die wel houdt van open terrein. Dat was vorig jaar goed te merken, want bij alle bezoeken aan het Buytenpark was ook de rosse vleermuis aanwezig en dat vonden wij toch wel verassend.

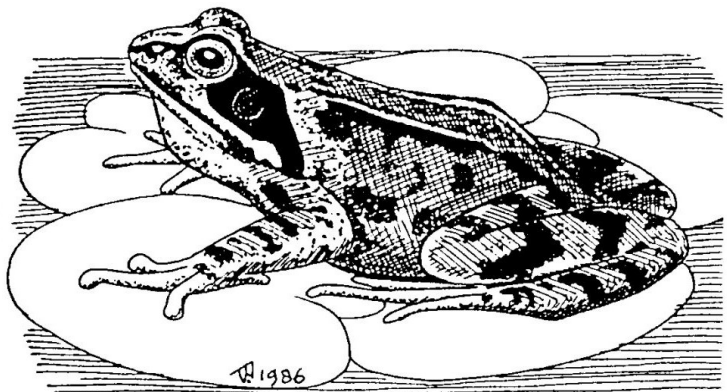
Tot slot de watervleermuis. Zoals de naam al zegt is deze soort gebonden aan water. Daarvan is genoeg voorhanden in en om het Buytenpark, maar hij geeft toch de voorkeur aan de doorgaande waterlopen. De watervleermuis is dan ook maar een keer waargenomen en wel net buiten de grenzen van het park, maar toch leuk om hier te vermelden. Naast vleermuizen kwamen we ook andere dieren tegen op onze nachtelijke tochten, waarvan uilen natuurlijk de meest sprekende voorbeelden zijn.

15 RAVON-ZUID-HOLLAND

Els Prins

Amfibieën

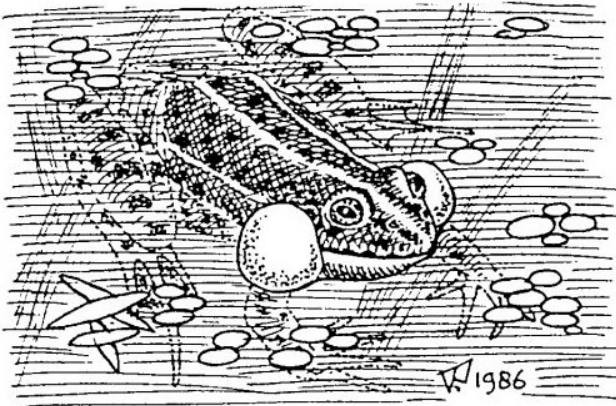
Voor het monitoren van amfibieën is een specifieke methode ontwikkeld. Amfibieën leiden een verscholen leven en komen vaak alleen naar het water om zich voort te planten. Belangrijk is dat in het te monitoren gebied een aantal poelen of watergangen voorkomt. Voor deze diergroep is het niet nodig om iedere week het terrein te bezoeken.

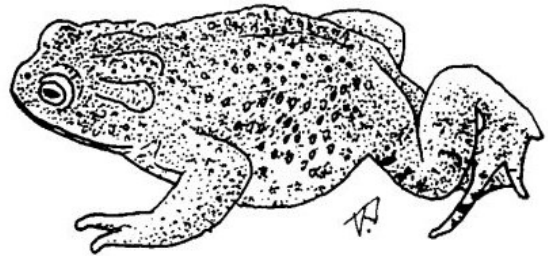
Bruine kikker tek. Ben Prins

Een paar bezoeken per jaar in het voorjaar/zomer en in het najaar (september) is meestal voldoende. Wel is het zo dat iedere soort een aangepaste strategie vereist. De bruine kikker en de gewone pad komen al vroeg in het voorjaar tevoorschijn. Je kunt in het voorjaar inzetten op eieren en kikkervisjes of in september op zoek gaan naar jonge exemplaren.

Groene kikkers zijn het makkelijkst te inventariseren, ze kwaken vanaf mei met veel lawaai.

Groene kikker tek. Ben Prins

Pad tek. Ben Prins

In het Buytenpark kun je ook de kleine watersalamander verwachten zodra de poelen wat meer begroeid zijn geraakt. Om dit te constateren moet je dan wel 's nachts op pad, want dan bevinden deze dieren zich vlak onder het wateroppervlak. Van de genoemde soorten verwachten wij dat ze (op termijn) in het Buytenpark zullen gaan voorkomen. Alleen de groene kikker is door mij zelf gezien, de bruine kikker is ook al gesignaleerd.

16 BERICHT VAN PLATFORM GROEN

Bob de Lange

Plan Wielewaal

Het Plan Wielewaal heeft bij de lancering in 1995 een uitstekende ontvangst gekregen, maar vervolgens is het lange tijd stil geworden: de Gemeente kwam een bedrag van f 50.000,- tekort voor de uitvoering. Aan Platform Groen werd gevraagd uit te kijken naar mogelijke andere financiers. Binnen het Platform heeft vooral Eric Kortlandt zich met grote hardnekkigheid op deze vraag gestort en hij heeft bij de Provincie geldbronnen voor natuur gevonden. Na vele malen heen en weer bemiddelen tussen provincie en gemeente is een aanvraag ingediend, die het echter niet haalde omdat het aantal aanvragen het beschikbare bedrag vele malen overtrof. In de tweede ronde, onder nieuwe voorwaarden, is de aanvraag opnieuw ingediend en ditmaal met succes.

Het Platform Groen is nu met de gemeente in overleg over het uitvoeringsplan en we hopen dat het in deze winter gerealiseerd zal worden. Een monotoon stuk populierenbos zal worden hervormd in een eendenkooiachtig landschap, waar de natuur vrij spel krijgt. Het bestaande padenplan zal worden herzien en aansluiten op de paden in het prielengebied. Van het Bolsfonds hebben wij een donatie van f 5000,- gekregen voor de bouw van een vogelobservatiehut, waarvoor wij misschien bij de bouw nog een beroep moeten doen op steun van vrijwilligers. Tenslotte zijn wij met Floravontuur in contact voor een feestelijke opening vroeg in het voorjaar.

Verkiezingen gemeenteraad

Platform Groen heeft weliswaar geen enkele politieke binding, maar is ervan doordrongen dat vele beslissingen die het natuurlijk groen betreffen, door de gemeenteraad worden genomen. We zijn dan ook al geruime tijd bezig met de gemeenteraadsverkiezingen 1998 en hebben daarvoor in de lokale pers ruime aandacht gekregen. Evenals vier jaar geleden hebben we de politieke partijen een brief gestuurd met aanbevelingen voor het natuurlijk

groen en het verzoek deze in het partijprogramma op te nemen. Verder hebben wij het stemgedrag per partij waar het ging om groene zaken onderzocht en dit vergeleken met de beloften in het vorige verkiezingsprogramma. In feite hebben toen alleen Groen Links en D66 een behoorlijke paragraaf over het groen in hun programma opgenomen. Onze conclusie is dat D66 weliswaar een goed programma heeft beloofd, doch dat de uitvoering niet overtuigend is geweest. Groen Links heeft beter koers gehouden, hetgeen als oppositiepartij minder moeilijk is dan wanneer je verantwoording neemt voor het beleid, zoals D66 met wethouder Van Hek.

De partijen die geen beloften hebben gedaan, sporen we aan in het komende programma wel een positie in te nemen; het natuurlijk groen is in onze regio een zaak waar de kiezers veel belang aan hechten.

Wij zullen in de komende tijd de verkiezingsprogramma's vergelijken op hun groene gehalte en onze conclusies in de vorm van een stemadvies bekend maken.

Monitoring Buytenpark

Het Groene Café van 6 oktober is een groot succes geworden. Ten eerste was er een grote opkomst, maar bovenal bleek uit de presentaties dat vele vrijwilligers een grote inzet leveren om systematisch inventarisaties uit te voeren over de ontwikkeling van flora en fauna in het Buytenpark.

Platform Groen is bij de voorbereidingen van dit monitoring project betrokken geweest en heeft daarbij de volgende standpunten ingenomen:

1-de monitoring moet niet beperkt blijven tot het Buytenpark, maar moet het gehele grondgebied van Zoetermeer omvatten;

2-de gemeente dient zelf een inspanning te leveren door de gegevens op te nemen in een databank en daarin ook de oudere gegevens van de vrijwilligers in te voeren.

3-de gemeente dient de gegevens te gebruiken voor ecologische analyses over de ontwikkeling van gebieden (stadsecoloog), voor bepalen van de natuurwaarden en voor het bijstellen van het stadsnatuurplan voor Zoetermeer.

Ten dele is aan deze wensen tegemoet gekomen; zo is Johan Vos aangewezen als stadsecoloog. Het opzetten van de data-base is echter nog steeds niet goed van de grond gekomen. Ook hebben wij uit kringen van tellers de klacht gekregen dat de afspraken over beheerswerk (bijv. maaien) in het Buytenpark niet worden nagekomen.

We hebben deze zaken met de wethouder besproken en wij wachten op antwoord. Het verzoek van de gemeente is zaken zoals het maaien meteen te melden aan Jan van Klink (tel. 079-3537523), die als beheerder het toezicht voert op alle werkzaamheden.

Dit punt roept de vraag op welke contacten de vrijwilligers rechtstreeks met de gemeente onderhouden en welke beter via Platform Groen kunnen lopen. Ons standpunt is dat het de taak van Platform Groen is de algemene zaken te bundelen voor behandeling met de gemeente. We merken echter dat de vrijwilligers zich toch laten verlokken tot uitspraken zonder dat een zaak voldoende van alle kanten is bekeken. Als Platform hebben wij dan veel moeite om de zaak weer in een ruimer perspectief te brengen. Als uitzondering op de regel dat het Platform zaken met de gemeente behandelt, zien wij de genoemde meldingen aan Jan van Klink en de directe contacten over de uitvoering van monitorwerk.

Bestemmingsplan Meerpolder

Platform Groen heeft zich een jaar geleden als lid van de Adviesraad Natuur en Milieu ingezet voor een beroep op de gemeenteraad om het bestemmingsplan Meerpolder te herzien.

Het oude bestemmingsplan was meer dan vijftientig jaar oud en voorzag bijv. niet in de vestiging van intensieve veehouderij, zoals een varkensfokkerij. De raad heeft inderdaad besloten tot het opstellen van een nieuw bestemmingsplan. Zoals bekend wordt is de Meerpolder door de Provincie opgenomen in de Groen-Blauwe Slinger en valt het gebied onder de Herinrichting Leidschendam. Volgens beide plannen zal een deel van de Meerpolder als (weidevogel)reservaat worden ingericht en zal de rest voor een deel voor extensieve veehouderij worden bestemd. De gemeente heeft het verzoek van Platform Groen om als gesprekspartner voor natuurlijk groen mee te doen aan het opstellen van het bestemmingsplan afgewezen en heeft gekozen voor een procedure waarbij de wensen van de bewoners van de polder voorop staan. Met alle respect voor de belangen van de (ca 100) bewoners, is Platform Groen van mening dat de natuurwaarden van de polder ook een zaak is van de 10.000 leden in de achterban van ons Platform, van de 100.000 Zoetermeerders en van de twee miljoen recreanten die betrokken zijn bij de Groen Blauwe Slinger. We houden de ontwikkelingen nauwlettend in de gaten.

Chinees themapark

Na lange tijd van berichten in de pers en ontwijkende antwoorden van de wethouder, is nu de promotieslag voor het Chinese themapark in alle heftigheid losgebarsten. De gemeente ziet grote perspectieven voor de economie en de werkgelegenheid van Zoetermeer. Verkeersproblemen op de nieuwe N469 worden weggewuifd. Het feit dat de Driemanspolder een hoge prioriteit heeft in de provinciale Groen Blauwe Slinger wordt wel onderkend, maar desondanks zouden 40 ha plus parkeerterreinen bestemd worden voor intensieve (betaalde) recreatie. In de vergadering van ROVEZ op 3 december heeft Platform Groen het spreekrecht gebruikt om het plan te vergelijken met de Wereldruiterspelen en de Floriade; beide grootse plannen hebben de gemeente veel geld gekost. Platform Groen heeft een voorkeur uitgesproken voor de provinciale Groen Blauwe Slinger, die voorziet in een natuurlijke inrichting, met natuurgerichte, onbetaalde, recreatie. Het FNV bleek niet onder de indruk van de werkgelegenheid in het themapark en sprak ook een voorkeur uit voor de Groen Blauwe Slinger. De raadscommissie besloot echter toch door te gaan met de voorbereidingen voor het themapark.

Stichting Bomen over Leven lid van Platform Groen

In onze vergadering van 1 december hebben we uitvoerig kennis gemaakt met het bestuur van de stichting Bomen over Leven. We hebben wederzijds onze doelstellingen en werkwijzen toegelicht en geleerd dat de naam Bomen over Leven slechts een deel van de activiteiten dekt. De stichting is zeer actief met een reeks van excursies over diverse onderwerpen. We hebben besloten de stichting hartelijk welkom te heten in Platform Groen en verwachten van deze uitbreiding een frisse bijdrage aan ons werk..

GEZIEN IN ZOETERMEER

17 STEDELIJKE OF SPECIFIEKE AANDACHTSOORTEN

Johan Vos/Joop Mourik

Dit keer aandacht voor een viertal grassen die wat hun voorkomen betreft als typisch stedelijk omschreven kunnen worden. Het gaat om straat- en klein liefdegras en glad en harig vingergras. De oorzaak dat deze soorten de laatste decennia, vooral in steden zo in opmars zijn is waarschijnlijk gelegen in het feit dat de gifspuit in veel gemeenten in de wilgen is gehangen. Voor het spuiten van verhardingen zijn allerlei alternatieven ontwikkeld zoals stomen, branden, borstelen e.d. Wat het effect hiervan is op de flora van de verharding is nog niet duidelijk.

Straat- en klein liefdegras (*Eragrostis pilosa* en *Eragrostis minor*)

Liefdegrassen zijn kosmopolieten van de warme en gematigde streken die zich de laatste tientallen jaren in Nederland sterk hebben uitgebreid.

Het zijn éénjarige planten met meestal liggende of alleen aan de top opstijgende stengels. De bloeiwijzen vallen op doordat ze zijn samengesteld uit violet glanzende aartjes. Op de overgang van bladschede en bladschijf bevindt zich geen tongetje maar een kraag van haren. Liefdegrassen kiemen pas in de voorzomer en bloeien in de nazomer of herfst.

Klein liefdegras heeft zich in 1896 in Nederland gevestigd. De oudste vondst werd gedaan te Deventer bij het pothoofd aldaar. Kort na de eeuwwisseling verscheen zij ook in Rotterdam waar zij tot op de dag van vandaag voorkomt. Uit ons district is de soort ondermeer gevonden in IJmuiden en Zandvoort. Bij mijn weten is klein liefdegras nooit in Zoetermeer aangetroffen maar het is natuurlijk ook mogelijk dat zij niet (goed) herkend wordt. Joop Mourik gaat er overigens van uit dat in ons district klein liefdegras veel zeldzamer is dan straatliefdegras.

Klein liefdegras (herbarium Joop Mourik)

Klein liefdegras onderscheidt zich van straatliefdegras door de aanwezigheid van donkere komvormige klieren op bladschede, bladschijfranden en bloeiwijze-assen die bij het ouder worden van de gedroogde planten overigens onzichtbaar worden. De bladschede is bezet met lange en korte haren. Klein liefdegras bezit een spits-ovale pluim, terwijl die van straatliefdegras een langgerekt-driehoekige vorm heeft.

Straatliefdegras heeft zich in 1958 in Nederland gevestigd. De oudste vondst werd gedaan in de Schiehaven in Rotterdam.

Sinds 1972 wordt zij ook in andere steden gevonden op allerlei tredplaatsen. Het verhaal gaat dat de soort, gebruikmakend van autobanden van vrachtwagens zich via parkeerterreinen zo snel heeft kunnen verspreiden. Ook in Zoetermeer is haar uitbreiding de laatste jaren spectaculair te noemen. In oktober '94 de eerste waarneming (zie kwartaalbericht nr.6), nu bijna in elke Km² aanwezig. Straatliefdegras groeit het meest tussen straatklinkers en trottoirtegels. Als de planten uitgebloeid zijn vallen de kafjes af en blijven de takken van de bloeipluim "kaal" over. Dit is kenmerkend voor deze soort (zie herbarium-materiaal) in vergelijking tot het klein liefdegras en staat niet in de flora. (mond. medeling Joop Mourik)

Straatliefdegras (herbarium Joop Mourik)

Wat de overige kenmerken betreft gaat het om: het ontbreken van klieren, een onbehaarde bladschede (alleen op de overgang van bladschede en bladschijf een paar lange haren), relatief kleine aartjes en een meestal grote, spitse bloeipluim.

Harig en glad vingergras (*Digitaria sanguinalis* en *Digitaria ischaemum*)

Vingergrassen behoren tot een groot geslacht met zo'n driehonderd soorten wereldwijd! De meeste soorten komen voor in de tropen, vooral in Afrika.

In Nederland komen maar twee vertegenwoordigers van dit geslacht voor, het harig en glad vingergras. Het zijn éénjarige, paars aangelopen planten die zich vanaf de basis vertakken in meerdere bloeistengels. Kenmerkend is de bloeiwijze die uit twee tot vijftien trossen (vingers) bestaat. Eerst zijn deze vingers samengebonden, later staan ze wijd uit. Vingergrassen kiemen in de voorzomer en bloeien in de zomer en de herfst. Ze zijn uitgerust met een vliezig tongetje van hoogstens twee millimeter lang.

Harig vingergras, ook wel "bloedgiert" genoemd (de latijnse naam *sanguinalis* verwijst hier na), wordt al in de zeventiende eeuw voor ons land vermeld. Men vermoedt dat de soort in onze streken oorspronkelijk is ingevoerd.

Harig vingergras is een kosmopoliet van de warme en gematigde streken. Meer dan glad vingergras wordt harig vingergras beschouwd als een warmtebehoefte soort. In Nederland was harig vingergras altijd een tamelijk zeldzame plant maar ook deze soort schijnt tientallen jaren geleden aan een opmars begonnen te zijn. In het relatief warme midden-Limburg komt de soort voor als akkeronkruid in allerlei teelten. (maïs, asperge e.d.), elders op industrie- en spoorwegterreinen e.d.

In Zoetermeer is harig vingergras de laatste jaren regelmatig aangetroffen tussen straatklinkers of trottoirtegels in verschillend Km²'s. Het gaat tot nu toe steeds om groeiplaatsen met één of enkele exemplaren.

Harig vingergras

Harig vingergras is een plant met opstijgende stengels. De bladschede en vaak ook de bovenkant van de bladschijf is bezet met verspreide, tamelijk lange haren.

Glad vingergras is al uit Nederland bekend sinds het begin van de landbouw, zo'n 5000 jaar voor Christus. Op het ogenblik is deze soort vrij algemeen voorkomend in de pleistocene gebieden en langs de kust.

Glad vingergras wordt meer dan harig vingergras gezien als een echte akkerplant, die tegenwoordig vooral in maïsvelden voorkomt.

In Zoetermeer is glad vingergras nooit aangetroffen of tot nu toe niet herkend en volgens bepaalde opvattingen ook niet te verwachten. (mond. mededeling Adrie v. Heerden)

Glad vingergras is een plat liggende plant met liggende of opstijgende stengels.

Zowel bladschede als bladschijf zijn kaal, alleen op de overgang van beide en aan de blandrand staan soms heel weinig verspreide haren, soms (meestal) ontbreken ze.

Glad vingergras

Glad vingergras komt massaal op Heemsteedse trottoirs voor, harig vingergras vrijwel niet. In de bollenstreek daarentegen komen beide soorten naast elkaar voor terwijl we in Zoetermeer (tot nu toe) alleen harig vingergras aantreffen.

Is hier een verklaring voor te verzinnen?

Graag uw reactie.

18 HELP, M'N PEER VERROEST!

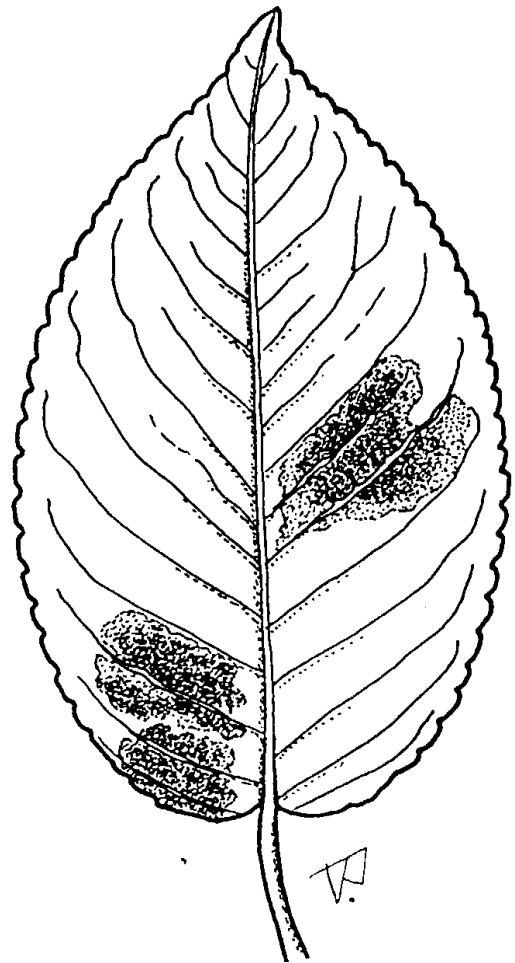
Ben Prins, Moerkapelle

Tegen één van de muren van ons huis staat al jaren een miniperenboom. Het boompje, dat als een gekruisigde met z'n takken vastgenageld staat aan de stenen om niet te ver de tuin in te groeien, is nooit een voorbeeld geweest van Hollands Welvaren, De takken zijn op verschillende plaatsen gezwollen door parasitaire schimmels. Bovendien slaat elk jaar opnieuw de meeldauw toe, zodat de mooie groene blaadjes van het voorjaar eerst witbestoven lijken om daarna op veel plaatsen om te krullen en gedeeltelijk te verbruinen. Bij mijn weten heeft het perenboompje ons tot dusver nog geen enkele eetbare vrucht opgeleverd. Tenzij de vogels daar meer vanaf weten ...

Een vuurrood probleem

Ook dit jaar werd het weer niks. Een maandenlang gevecht tegen allerlei kwalen maakte, dat de paar zielige peertjes al snel afvielen. En het boompje had dit jaar nog wel zo prachtig gebloeid en daardoor zulke hoge verwachtingen gewekt.... Je voelt jezelf volkomen machteloos tegen zoveel ellende. En je weet, dat iedere kuur, die je het boompje laat ondergaan, een tijdelijke verbetering oplevert, maar geen duurzame. Het blijft dus kwakkelen.

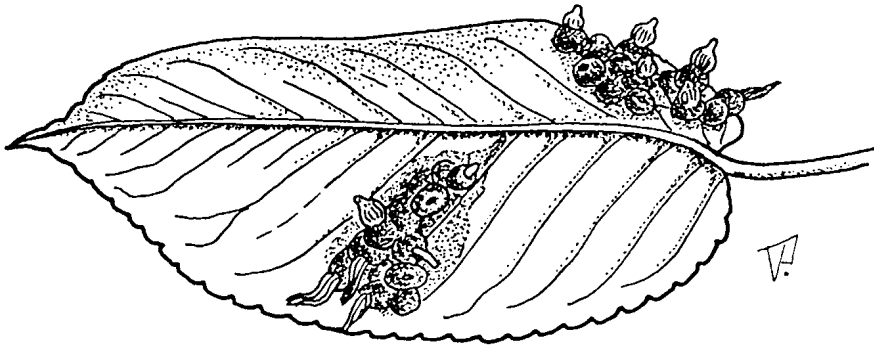
Alsof het boompje het niet al moeilijk genoeg had, ontdekten we in augustus wat gelige vlekjes aan de bovenkant van de bladeren met in het centrum een paar miniscule zwarte schijfjes. In september begon het midden van de vlekken oranje te kleuren om nog iets later over te gaan in helder rood. Een dergelijk verschijnsel was ons nog niet eerder opgevallen. Misschien dat er in de voorafgaande jaren ook al hier en daar een blaadje was geweest met zo'n rode vlek, maar zo massaal als nu hadden we dit nog nooit gezien. Bijna ieder blad droeg één of meer kleine of grote, rood met geel omrande velden, die scherp afstaken tegen het tamelijk donkere groen van de rest van het blad. De zwarte puntjes in het centrum waren nog steeds klein maar duidelijk zichtbaar. In de buurt van de vlekken vertoonden de bladnerven nu flinke verdikkingen, die wel wat weg hadden van spataderen.

bovenkant van een perenblad met "rode vlekkenziekteff - ware grootte tek. Ben Prins

Er was iets goed fout met alleen ons perenboompje, want verder in onze tuin was geen enkele andere boom of heester met deze felrode vlekken besmet. Zelfs de appelboompjes niet, die links en rechts van de peer staan. Wat kon dit voor vlekkenziekte zijn? We zaten met een vuurrood probleem.

Een verzameling dradenspugers Toen we een van de aangetaste blaadjes afgeplukten en deze goed aan de onderkant bekeken,

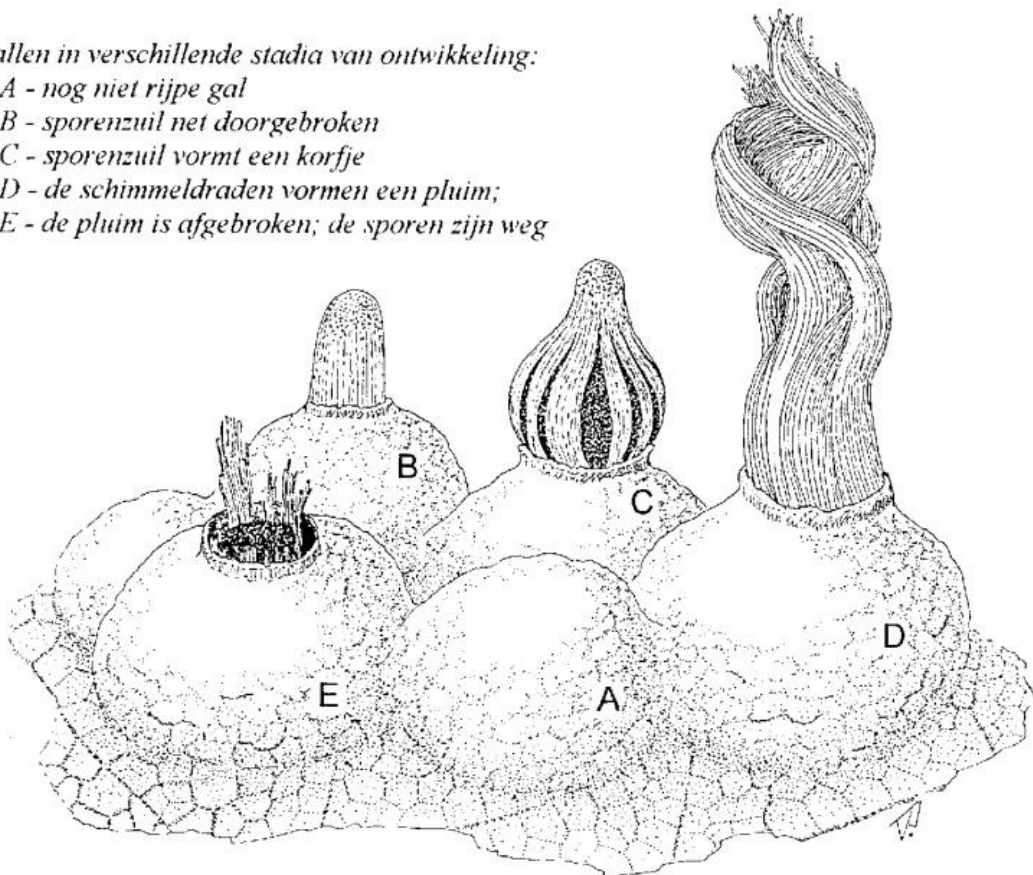
onderkant van een perenblad met groepjes gallen, waar de schimmel draden als warrige bundels uitsteken - ongeveer ware grootte tek. Ben Prins

ontdeken we in de gelig-oranje vlek een hele kluit kleine, bruine bobbeltjes, die wel wat weg hadden van dwergvulkaantjes. Verschillende ervan bezaten in het midden een gat, waaruit een hele dradenmassa naar buiten pulde. Onderzoek aan meerdere blaadjes leverde het volgende beeld op.

De vulkaantjes begonnen als een ruwe, afgeronde verhoging. Bij het groter worden barstte de top open en verscheen er een wittige, stompe zuil, die steeds verder boven de bobbel uitgroeide. Tijdens dit proces bolde de buitenkant van de zuil op en werd een bundel evenwijdige, witte draden zichtbaar, die aan top aan elkaar kleefden. De bundel leek nu op een piepklein korfje. Tussen de witte draden door perste zich een diep donkerbruine, korrelige massa naar buiten. Duizenden en en nog eens duizenden sporen baanden zich tussen de spijlen van hun

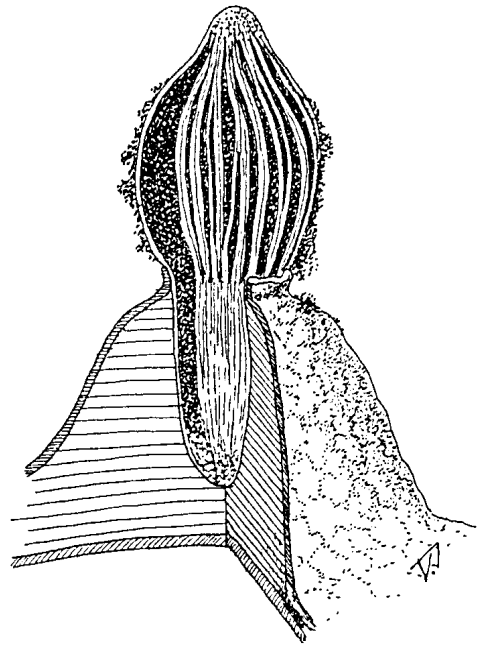
gallen in verschillende stadia van ontwikkeling:

- A - nog niet rijpe gal*
- B - sporenzuil net doorgebroken*
- C - sporenzuil vormt een korfje*
- D - de schimmeldraden vormen een pluim;*
- E - de pluim is afgebroken; de sporen zijn weg*

tek. Ben Prins

tijdelijke gevangenis heen een weg naar de vrijheid en zorgden voor een voortdurende regen van donker stof op de bladeren er onder. Bij leeggestoven vulkaantjes bleef de dradenzuil als een lange, smalle witte pluim achter. In een nog later stadium had de tand des tijds de draadjes vlak boven de kraterand doorgeknaagd, waardoor er alleen nog een donker gat gevuld met het restje sporen overbleef. Sneden we een van de bepluimde vulkaantjes open, dan bleek de witte dradenbuis naar binnen door te lopen. Ze vormde zo de bekleding van een holte met evenwijdige wanden. Kennelijk ontstonden de draden onderin de holte, dicht tegen de cellaag aan, die het bovenoppervlak van het blad vormde. Hier bevond zich ook een wittige, korrelige substantie, die naar boven toe steeds donkerder van kleur werd en overging in een bruinzwarte brij van talloze sporen. De holte werd omvat door de kegelvormige wand van de vulkaan. Deze wand was opgebouwd uit een wildgroei van sappige plantencellen. De situatie werd ons nu duidelijk: wij hadden hier te maken met een schimmelinfectie, die verantwoordelijk was voor het ontstaan van een verzameling galletjes aan

opengesneden gal met een korfje van schimmeldraden, waar doorheen zich de sporenmassa perst tek. Ben Prins

de onderzijde van het blad en aan de bovenzijde de vuurrode vlekken veroorzaakte.

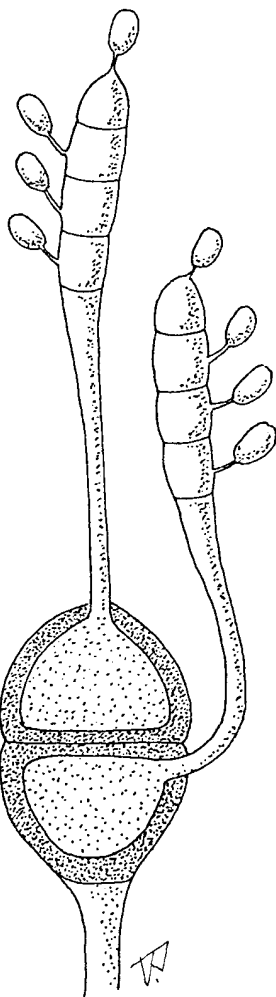
Rodevlekken epidemie

Tijdens een bezoek van m'n Els in afgelopen oktober aan een réunie van de tuinbouwschool "Huis te Lande" in Rijswijk bleek men ook daar massaal last te hebben van de "rode vlekken-ziekte" bij hun perenbomen. En daar bleef het niet bij. Van verschillende kanten hoorde Els op de réunie, dat op heel wat plaatsen in Nederland de perenbomen aan hetzelfde verschijnsel leden. Maar op de vraag, wat voor infectie dit zou kunnen zijn, moest men zelfs in het hol van de leeuw het antwoord schuldig blijven. Dat er kennelijk sprake was van een epidemie, bleek uit een telefoontje naar mij van Johan Vos, die deze keer z'n gemeentepet op had. Ook bij hem waren er verschillende vragen binnen gekomen over het merkwaardig gevlekte uiterlijk van de bladeren van perenbomen en wat daarvan de oorzaak kon zijn. Hij vroeg zich af, of ik hem misschien het antwoord kon geven. En inderdaad was ik intussen al een stapje verder gekomen. Ik had tenslotte al ontdekt, dat het ging om een dwergpaddestoel, die op perenbladeren gallen veroorzaakte. Al snuffelend in boeken over plantengallen en schimmels ontdekte ik de mogelijke verwekker: een soort schimmel, die behoorde tot een bepaalde groep roestzwammetjes. Maar omdat ik mij niet erg zeker van m'n zaak voelde, heb ik contact opgenomen met de Plantenziektkundige Dienst in Wageningen. Daar had men de laatste tijd zo veel vragen over de "rode vlekkenziekte" ontvangen, dat men er een speciaal informatieblaadje aan had gewijd. Heel attent heeft men mij dit infoblaadje toe te gestuurd, samen met speciaal voor mij gemaakte copieën van wat uitgebreidere artikelen. Een geweldige service. Bedankt Ing. J.P. Meffert!

Verroeste peren

Uit deze informatie werd duidelijk, dat we hier te maken hebben met een van de vele soorten schimmels, die roest op planten veroorzaken. Voor de echte paddestoelenkenners onder ons: het gaat om een Basidiomycete uit de orde Uredinales, familie Pucciniaceae, die de wetenschappelijke naam *Gymnosporangium fuscum* draagt. Voor ons gewone mensen luistert deze roestzwam naar de ordinaire naam: Perenroest.

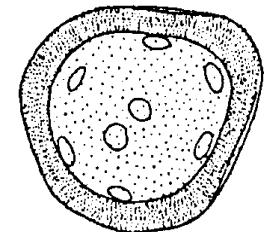
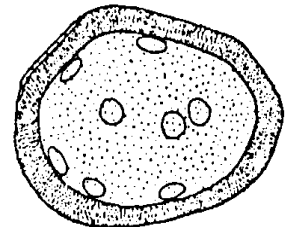
Op zich zelf is perenroest niet schadelijk voor de boom. Een enkel blaadje met een paar rode vlekken kan niet veel kwaad. Maar er zal wel degelijk een verzwakking van de boom optreden, als er jaar na jaar een flink gedeelte van de bladeren is aangetast en door het omvangrijke verlies aan bladgroen de stofwisseling wordt belemmerd. Bovendien kunnen er bij een sterke besmetting ook galachtige woekeringen op de stam ontstaan, die de boom nog verder verzwakken. Dat de opbrengst van zo'n zwaar zieke boom sterk zal teruglopen, ligt voor de hand. De besmetting kan dan zo ver gaan, dat zelfs op de peren rode vlekken met wrachtige gallen ontstaan. We krijgen dan weinig aantrekkelijk uitzijnde, "verroeste peren".

teliospore die basidio-sporen vormt
tek. Ben Prins

Eten van twee walletjes

Is er wat tegen deze perenroest te doen? Het wegplukken en verbranden van alle aangetaste blaadjes is een tijdrovende mogelijkheid, die het eigenlijke probleem niet oplost. Wel worden met deze laatste methode de sporen vernietigd, die in de roest-zwammetjes ontstaan en door de wind en eventueel door insecten over de omgeving worden verspreid, maar het echte kwaad wordt daarmee niet bestreden. Het gevaar voor de perenboom schuilt op zich zelf niet in besmetting door deze sporen, *aeciosporen* genoemd, die zelf geen aantasting van de perenbladeren kunnen veroorzaken en zodoende de perenboom geen kwaad kunnen doen. Het gevaar komt uit een andere hoek. De schimmel eet namelijk van twee totaal verschillende walletjes. De sporen, die de perenbladeren aantasten, zijn niet afkomstig

0 5 10 15 20 25
µm

aeciosporen
tek. Ben Prins

van de de perenboom zelf, maar van een heel andere boom: de jeneverbes. Niet van de soort, die nog op verschillende plaatsen in Nederland in het wild groeit. Het gaat om een aantal soorten, die oorspronkelijk uit het warmere Zuid-Europa afkomstig zijn en in onze omgeving, samen met enkele verwante soorten, in tuinen en parken worden aangeplant. Genoemd worden soorten als *Juniperus chinensis*, *J. virginiana* en *J. sabina* met verwanten. Ze stammen dus gedeeltelijk uit het zelfde gebied, waar de verre voor-ouders van onze gekweekte perenrassen hun oorsprong vinden.

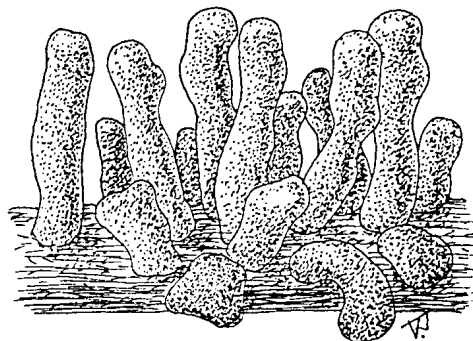
Op de takken van deze ingevoerde jeneverbesstruiken kunnen korstvormige verdikkingen voorkomen, die in het late voorjaar bij

vochtig weer opzwellen tot een oranjebruine, onregelmatige geleimassa met tongvormige uitsteeksels. In deze groeisels wordt een bepaald type sporen gevormd, de *teleutosporen*, die op hun beurt de veel kleinere *basidiosporen* voortbrengen. Deze uiterst kleine sporen kunnen door de wind over grote afstand worden vervoerd. Als zulke sporen neerkomen op een peren-blad, kunnen zij uitgroeien tot perenroest. Bij een massale aanval van duizenden sporen afkomstig van een zieke jeneverbesstruik in de buurt, kunnen alle bladeren van een perenboom worden aangetast. En dan begint voor ons de ellende.

Is voorkomen beter dan genezen?

Het is natuurlijk best aantrekkelijk, die enorme verscheidenheid aan heesters in onze tuinen. Maar het heeft ook z'n nadelige kanten. Ongewild haal je met de vreemdelingen, zoals bij het paard van Troje, ook een hoeveelheid ongewenste gasten naar je omgeving. En in ons geval is dat gebeurd door andere soorten jeneverbesstruiken uit zuidelijk Europa te importeren, die als dragers van het gevaarlijke sporentype van perenroest, nu onze inheemse perenbomen bedreigen.

Wat kunnen we er tegen doen? Eigenlijk niets. De enige echte oplossing zou zijn: alle potentiële dragers van de bedreigende perenroest met wortel en tak in ons land uit te roeien en een totaal verbod in te stellen op de invoer en teelt van deze jeneverbes-soorten. Ziet u de overheid al deze kostbare en ingrijpende maatregelen treffen om uw privé-peren-boompje te beschermen? Zolang de commerciële perenoogst niet wordt bedreigd, neemt de overheid echt geen maatregelen. Een tweede mogelijkheid is op zoek te gaan naar besmette jeneverbessen in de tuinen bij u in de buurt. Afgezien van het feit, dat de tongetjes, die de

tongvormige uitstulpsels op jeneverbesstruiken - ongeveer ware grootte tek. Ben Prins

gevaarlijke sporen verspreiden, alleen maar in een korte tijd van het jaar te zien zijn en dan uitsluitend bij vochtig weer, zullen de burens het beslist niet prettig vinden, als u gewapend met zaag en bijl een besmette struik bij hun in de tuin te lijf wil gaan. Zo'n actie mag dan wel goed zijn voor de gezondheid van uw peer, maar is slecht voor uw eigen gezondheid. Het enige wat er volgens mij nog als derde mogelijkheid overblijft, is te voorkomen, dat uw peer wordt besmet door zieke struiken van de burens. Dit kan heel eenvoudig door geen perenboom in uw tuin te planten. U bent dan van alle narigheid en ergernis af en u bewaart de lieve vrede met uw naaste en verre burens. Alleen voor een lekker peertje zult u niet meer in uw eigen tuin terecht kunnen. Die zult u moeten kopen bij de groentespecialist. Eet smakelijk!

Literatuur

- Plantenziektekundige Dienst, Wageningen; Diagnostische circulaire No. 12: Roest van Peer. *Gymnosporangium fuscum* DC. (1994)
- Laundon, G.; *Gymnosporangium fuscum* C.M.I. Description of Pathogenic Fungi and Bacteria No. 545 (1977)
- Schüpp, H. & Siegfried, W.; Gitterrost auf Birnbaum und Wacholder. Zeitschrift für Obst- und Weinbau 122 (8): p.240-243 (1986)

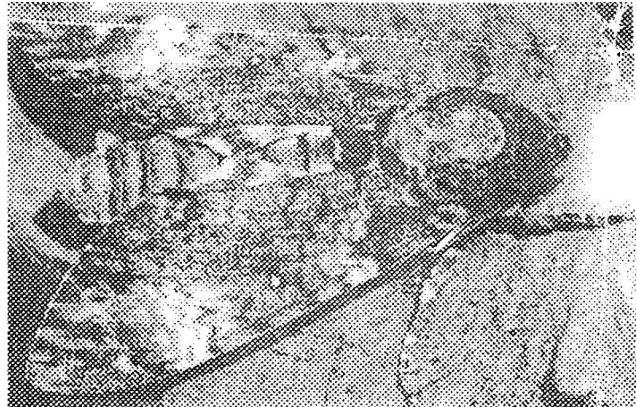
19 DE DOODSHOOFDVLINDER (ACHERONTIA ATROPOS)

Jeroen Voogd

Via een medewerker van de Universiteit Utrecht ben ik in het bezit gekomen van een tiental poppen van deze subtropische pijlstaartvlinder. De grote en sterke vlinders worden vrijwel ieder jaar in Nederland gesignaleerd.

Het zijn echte trekvlinders die vanuit Noord Afrika en Marokko in staat zijn om vliegend ons kikkerlandje te bereiken.

De migranten planten zich voort in Nederland.

Doodshoofdvlieder (*Acherontia atropos*)

Een probleem vormt de temperatuur; de nakomelingen zijn niet in staat om bij lage temperaturen te overleven. Vandaar dat de meeste nakomelingen niet tot wasdom komen maar voortijdig het loodje leggen.

Het feit dat zij buiten geen overlevingskansen hebben was voor mij een reden om de vlinders op mijn kamer op te kweken. Vrijwel direct nadat ik de poppen in mijn bezit had kwamen de eerste vlinders uit. Nog nooit heb ik zulke robuuste en grote vlinders gezien, die bovendien in staat zijn om een duidelijk hoorbaar piepend geluid te produceren.

In tegenstelling tot enkele inheemse pijlstaarten (zoals Populierenpijlstaart, Pauwoogpijlstaart, Lindepijlstaart) nemen Doodshoofdvinders wel voedsel tot zich. Van de Doodshoofdvlieder is geen bloembezoek bekend. Daarentegen wordt hij wel vaak in bijenvolken waargenomen, waar de vlinder zich tegoed doet aan opgeslagen honing.

Dit vormde een probleem voor mij. Hoe kun je deze vlinders voeren? Wellicht denkt u dat het probleem verholpen is met een bakje honing in hun hok, maar helaas is de oplossing niet zo simpel. Behalve dat Doodshoofdvinders de enige vlinders zijn die hoorbaar geluid kunnen produceren, voeden zij zich ook op een voor vlinders unieke wijze.

Hoewel soms dode vlinders in bijenkasten worden aangetroffen, zijn dit waarschijnlijk uitzonderingen. De vlinder is zo dik dat hij exact tussen twee raten past, waardoor het dier aan de boven- en onderzijde beschermd is. De "dakvormig" geplaatste vleugels beschermen de zijkanten van de vlinder. Het lijf wordt beschermd door dikke, dichte beharing en het koppantser is vrijwel ondoordringbaar voor de steken van bijen. Bovendien is de vlinder niet of nauwelijks gevoelig voor bijengif. De roltong is opvallend kort en krachtig (één cm) en goed in staat om de celdeksels, waarachter de honing in bijenraten ligt opgeslagen, te doorboren.

In gevangenschap is het goed mogelijk om de vlinders in leven te houden gedurende ongeveer een maand. De vlinders moeten dan gevoerd worden met een honingoplossing van ongeveer 30%. Uit zichzelf nemen de vlinders deze oplossing niet tot zich; zij moeten als het ware leren om deze te eten. Om de vlinders dit te leren moet je ze met hun voorpoten in de honingoplossing zetten. Vlinders proeven namelijk met hun voorpoten.

Vervolgens kan je voorzichtig de roltong uitrollen met behulp van een cocktailprikker. De vlinders protesteren hevig en spartelen erg. Zodra zij echter de honingoplossing binnen krijgen, ontspannen zij zich en "drinken" zelf verder. Opvallend is dat de vlinders vrijwel geen schubben verliezen wanneer ze gevoerd worden, terwijl je ze toch vrij stevig beet moet grijpen. Mogelijk is dit ook een aanpassing aan hun manier van voedsel vergaren. Ze zitten immers klem tussen de raten in de bijenkasten.

Bij aanraking piepen de vlinders luid, richten hun kop omhoog evenals de voorpoten. Ondertussen klappen zij met hun vleugels en tonen hun geelzwarte lichaam en de fel gekleurde achtervleugels die voorzien zijn van zwarte banden.

In de literatuur wordt de paring als langdurig omschreven. Mijn ervaringen zijn echter anders. De paring verloopt snel, maar wordt ook vaak herhaald. In tegenstelling tot vele andere soorten zitten deze vlinders niet met hun achterlijven tegen elkaar aan, maar kruipt het mannetje op het wijfje en frummelt zijn lichaam tegen haar aan. De paring duurt slechts een minuut of zelfs korter, maar wordt met tussenpozen van ongeveer een uur vele malen herhaald. Uiteraard ben ik niet continu aanwezig en dus weet ik niet hoe vaak er gepaard wordt. Momenteel heb ik een stelletje in een terrarium zitten en deze vlinders heb ik in vier dagen tijd toch zeker al een keer of twintig zien paren. Mogelijk vertonen de vlinders een ander paringsgedrag omdat zij in gevangenschap verkeren.

Verder is het nog maar de vraag of de eitjes daadwerkelijk bevrucht zijn, daar de literatuur aangeeft dat wijfjes die zich hier ontwikkelen onvruchtbaar zijn. Mogelijk heeft dit te maken met de lage temperaturen in deze tijd van het jaar, waardoor de ontwikkeling van de eierstokken niet volledig plaatsvindt. Ook de daglengte zou een rol kunnen spelen bij het niet volledig ontwikkelen van de vrouwelijke geslachtsorganen. De mannetjes die zich hier ontwikkelen zijn wel gewoon fertiel. Ik hoop dat mijn "wijfjes" wel vruchtbaar zijn zodat ik in staat ben om de gehele levenscyclus van deze schitterende vlinder mee te maken.

Uiteraard heb ik het een en ander vastgelegd met behulp van mijn fotoestel. Ik hoop dat ik binnenkort in staat zal zijn het resultaat hiervan te tonen tijdens een lezing over deze spectaculaire nachtvlinder!

BUITEN DE KNNV

20 HET VOLENDAM-SYNDROOM

Marit

Bent u wel eens in Volendam geweest? Daar schijnt zich een merkwaardig natuurverschijnsel voor te doen: de vogeltjes vliegen er ondersteboven. Dat komt omdat ze daar niet mogen poepen. Ze moeten het dus ophouden tot Edam, pal daarnaast, waar het wel mag. Daar valt dan ook het opgelucht gekwetter van de vogels op en daar zijn ook de bomen veel groener; maar dit laatste verhaal hoorde ik van een Edamse, dus het kan wat gekleurd zijn. De properheid van Volendam echter, daar hoor je iedereen over; de een vol lof, de ander gniffelend. In Volendam ziet men nergens vogelpoep. Er is geen onkruid, geen spinnenweb, geen mierenhoop te bekennen. Volendam is zo hygiënisch als een pas ontsmette badkamer en alle tuintjes zijn er betegeld. Met badkamertegels in frisse kleurtjes en motiefjes. Dat is praktisch, die kun je lekker soppen en je hebt kleur in de tuin zonder gedoe met uitvallende bloemen. Planten, ook die in de vensterbank, hebben plaats gemaakt voor beelden en pronkvazen. Het hele jaar door mooi en je krijgt er nooit luis in. Wat niet wil zeggen dat Volendammers niet van groen houden. Integendeel: in menige hof straalt het groen van kunstgras, uitgerold op een betonnen fundament en gegarandeerd vrij van mieren. In een Volendamse tuin is vaak het enige natuurproduct de natuurstenen plaquette met de namen van de eigenaars: alsof men bij het leven al van zijn grafzerk wil genieten.

Volendam is de bakermat van veel Nederlands cultuurgoed. Het bracht ons BZN, ons nationaal kostuum en Jantje Smit. En nu lijkt Volendam ook de landschapsarchitectuur bevrucht te hebben. Het eerste product daarvan zag ik op de Floriade van '92: een brug van kunstgras over een badkamervloer met dambordtegels. En daarin had het meest miskende, misbruikte en misvormde plantje uit de tuincultuur, de afrikaan, een ereplaats gekregen. Geniaal! Wat een prachtige parodie! Zo zie je: als je lulligheid maar groot genoeg opblaast wordt het vanzelf kunst. Ik vond het alleen gênant dat zo'n gids daar met een stalen gezicht aan een groep braaf knikkende Japanners de diepere symboliek stond uit te leggen. Foei. Zo mag je mensen toch niet in de maling nemen? Maar onlangs kwam ik diezelfde brug weer tegen, over een nep-rivier van rode gravel met golfjes van geknipte buxus. Hij stond in de tuin van een bankgebouw. Had een bankdirecteur met gevoel voor humor hem overgenomen uit de Floriade-uitverkoop? Nee. Het was een serieus ontwerp. Het was: vernieuwend. Zo werd ook het Schouwburgplein in Rotterdam vernieuwd. Geen bomen en struiken meer; alleen nog plaatjes ervan, afdrukken van boombladeren in de verharding. Ook de Volendammer pronkvaas heeft zijn intrede gedaan in de landschapsarchitectuur. Kijk maar eens op op Schiphol. Opgeblazen tot immense proporties staat hij er in een veld van roze steenslag naast zijn uit buxus geknipte evenbeeld. Daar begroet hij binnenvliegende buitenlanders: Hello, this is Holland! Welcome to het Volendam-syndroom!

Voor de goede orde: ik bewonder de humor, het brede gebaar, het opgeruimde in dit soort ontwerpen. Maar ik word zo verdrietig van de minachting die eruit spreekt voor de eigen natuur van planten. Die mogen hier alleen maar zielloos op een rij staan, alleen maar als kleurtje, alleen maar als vakkenvulling. Er is geen plaats voor hun groei en zeker niet voor hun verval; de kringloop is uitgeschakeld, de aarde versteend.

Want dat is het rampzalige in deze tuinen: ieder stukje grond is kiemvrij verzegeld onder tegels en split. Een dodenakker waarin naadloos aansluitende zerken de wederopstanding van de natuur moeten bezweren.

Deze overzichtelijke, efficiënte tuinontwerpen worden vast heel populair bij de grote opdrachtgevers. Straks wil ieder statusbewust kantoor zo'n tuin. En in de particuliere tuintjes wordt dat dan gretig nagevolgd, net zo massaal als dat destijds met de biels en de uitgewassen grindtegels gebeurde. Want dit lijkt ook zo lekker makkelijk: anti-worteldoek, gekleurde steentjes erop, een urn met een conifeer, klaar. Nooit meer wieden, nooit meer maaien. En dat dan tuin aan tuin aan tuin, met z'n allen op weg naar het nieuwe stenen tijdperk. Het is een schrikbeeld dat mij toch wat paniekerig maakt. Wordt het Volendam-syndroom de milieuramp van de eenentwintigste eeuw?

21 BOEKBESPREKING KNNV-'VELDGIDS NR. 9: LIBELLEN'

van Frank Bos en Marcel Wasscher

Ben Prins

Na lang wachten is deze gids er dan toch gekomen: een rijk geïllustreerde uitgave van ruim 250 pagina's in het bekende handige meeneem formaat. De auteurs hebben alle soorten, die in Noord- en Midden-Europa gevonden kunnen worden, uitgebreid beschreven, in de meeste gevallen voorzien van twee kleurenfoto's. Verspreidingskaartjes en een gekleurd staafdiagrammetje, waarmee de zeldzaamheid wordt aangegeven, completeren deze beschrijvingen. Van de meeste Zuid-Europese soorten is een korte diagnose opgenomen en van enkele een kleurenfoto. Het hele boekje maakt een uiterst verzorgde indruk en ademt de sfeer van wetenschappelijke degelijkheid. Voor een fanatieke libellenjager, die zeldzame soorten over een flink deel van Europa wil achtervolgen, is deze uitgave zonder meer een aanrader. Maar toch ...

De meeste fanatieke libellenjagers hebben weinig problemen met het lezen van Duitse literatuur. En in die taal bestaat al jaren het uitstekende boekje "Libellen beobachten und bestimmen" door Heiko Bellmann. Ook hierin vinden we uitstekende beschrijvingen. Ook in dit boek zijn voor de meeste besproken soorten twee kleurenfoto's opgenomen van hoge kwaliteit. Deze zijn echter naar mijn gevoel beter geschikt om er mee te determineren, omdat ze groter van formaat zijn en, misschien ook daardoor, beter de determinatiekenmerken laten zien. Maar wat veel belangrijker is, het boekje van Heiko Bellmann bevat buiten de uitstekende beschrijvingen en afbeeldingen ook een uitstekende determinatietabel voor zowel de volwassen dieren als voor hun larven. En zo'n determinatietabel had in de KNNV-uitgave volgens mij niet mogen ontbreken. Bovendien is er bij dit boekje wat de inhoud betreft, evenals dit met zo vele andere KNNV-boeken het geval is, veel te hoog gegrepen. Waarom wordt er bij dit soort uitgaven niet in de eerste plaats gedacht aan een breder publiek, dat minder wetenschappelijk geschoold is, en waarom moet bijna heel Europa er bij worden gehaald, waardoor de minder diep geïnteresseerde of de beginnende door een massa soorten z'n weg moet vinden, die hier toch niet voorkomen? Dit schept onnodige verwarring en maakt vergissingen onvermijdelijk! Wat mij betreft, is deze uitgave een gemiste kans om libellen voor een breder publiek interessant te maken. De combinatie Heiko Bellmann met de geweldig goede ODON-tabel van de N.J.N. is naar mijn oordeel een veel betere keuze voor zowel de beginnende als de gevorderde libellenwaarnemer dan het aanschaffen van dit boekje. Ik ga nu toch maar verder met het samenstellen van een eenvoudige, rijk geïllustreerde determinatietabel voor alleen de Nederlandse libellen, in de vorm, zoals die al eerder in het Kwartaalblad voor de waterjuffers is uitgekomen. Het uitbrengen van een dergelijk werkje lijkt mij onder de huidige omstandigheden geen verloren moeite.

DATA

22 KALENDER schrijf in Uw agenda

donderdag 8 januari 20.00 uur De Soete Aarde Vogelwerkgroep. Nieuwjaarsreceptie, roofvogels. Spreker: roofvogelwerkgroep (onder voorbehoud)

dinsdag 13 januari 20.00 uur de "Soete Aarde" IVN/KNNV Muurplanten in Rotterdam door Remco Andeweg

dinsdag 20 januari 20.00 uur de "Soete Aarde". Vlinderwerkgroep Onderwerp: "dagvlinders van de Eifel". Spreker: Ben Prins.

woensdag 28 januari 20.00 uur De Soete Aarde KNNV-ledenvergadering "Toppers van 1997" door Ben Prins

zaterdag 31 januari 8.00 uur parkeerterrein WC Meerzicht Vogelwerkgroep Excursie: ganzen in de delta van Zeeland Gids: Bob de Lange

zondag 1 februari IVN Inlichtingen: Anja van Beek (tel. 079- 3512378) IVN Excursie: waterkwaliteitsbeheer Rijn en Woude Gids: Sietse Altema

maandag 9 februari 20.00 uur De Soete Aarde IVN Lezing: natuurvriendelijk tuinieren door Geert Timmer Inlichtingen: Anja van Beek (tel. 079- 3512378)

dinsdag 10 februari 20.00 uur de "Soete aarde". KNNV Plantenwerkgroep Vlinderwerkgroep De vegetatie als basisvoorziening voor de vlinders Spreker: Ben Prins

donderdag 12 februari 20.00 uur De Soete Aarde Vogelwerkgroep Jaarvergadering 1998

zaterdag 28 februari ??uur Buytenparklaan (ingang park) Vogelwerkgroep Excursie: Buytenpark Gids: Winfried van Meerendonk

woensdag 11 maart 20.00 uur de "Soete Aarde". KNNV Plantenwerkgroep Voorjaarsbloei, stinzenflora

donderdag 12 maart 20.00 uur De Soete Aarde Vogelwerkgroep Thema: wereldreis

maandag 16 maart ?? uur organiseert De "Soete Aarde" het tweede "groene café" met als thema: "milieuvriendelijk bezig zijn in en om het huis"

zondag 22 maart 14.00 uur het Westpunt bij de natuurtuin IVN Excursie: diasporen Inlichtingen: Anja van Beek (tel. 079- 3512378)

woensdag 25 maart.20.00 uur De Soete Aarde IVN/KNNV "Vlinders van Zoetermeer" Peter van Wely

zaterdag 28 maart 08.00 uur parkeerterrein WC Meerzicht Vogelwerkgroep Excursie: Rottemeren Gids: Rotta

maandag 30 maart 20 uur De Soete Aarde Cursus Nederlandse dagvlinders Inleiding, Dikkopjes door Ben Prins, opgave en betaling noodzakelijk zie blz.14

maandag 6 april 20.00 uur De Soete Aarde Landschapscursus, Inlichtingen bij Marijke Koster (tel. 079- 3211720) en Agnes van der Linden (tel. 079- 3167818)

donderdag 9 april 20.00 uur De Soete Aarde Vogelwerkgroep Thema: 15 jaar vogelwerkgroep Zoetermeer, een historisch overzicht

zaterdag 11 april. 10.00 uur station Den Haag CS (gele vlag/trefpunt) KNNV Plantenwerkgroep Den Haag en Zoetermeer Stinzenplantenexcursie in de Haagse regio

woensdag 15 april ?? uur de "Soete Aarde" plantenwerkgroep. Onderwerp: nog nader te bepalen.

zaterdag 18 april 10.00 - 16.00 uur in De Soete Aarde organiseert "Groei en Bloei" (koninklijke maatschappij voor tuinbouw en plantkunde) een themadag "natuurvriendelijk tuinieren" De toegang is gratis. Er zijn lezingen om 11.00 en 14.00 uur, praktijkdemonstraties, er is doorlopend markt (o.a. met wilde planten, zaden e.d.) en een koffieterras.

maandag 20 april 20 uur De Soete Aarde
Cursus Nederlandse dagvlinders Grote Pages,
Witjes, Aurelia's door Ben Prins, opgave en
betaling noodzakelijk zie blz.14

maandag 27 april 20.00 uur De Soete Aarde
Landschapscursus, Inlichtingen bij Marijke
Koster (tel. 079- 3211720) en Agnes van der
Linden (tel. 079- 3167818)

maandag 11 mei 20.00 uur De Soete Aarde
Landschapscursus, Inlichtingen bij Marijke
Koster (tel. 079- 3211720) en Agnes van der
Linden (tel. 079- 3167818)

maandag 18 mei 20 uur De Soete Aarde
Cursus Nederlandse dagvlinders Kleine Pages,
Vuurvlinders, Blauwtjes door Ben Prins, opgave
en betaling noodzakelijk zie blz.14

maandag 25 mei 20.00 uur De Soete Aarde
Landschapscursus, Inlichtingen bij Marijke
Koster (tel. 079- 3211720) en Agnes van der
Linden (tel. 079- 3167818)

maandag 8 juni 20 uur De Soete Aarde
Cursus Nederlandse dagvlinders Zandoogjes +
herhaling door Ben Prins, opgave en betaling
noodzakelijk zie blz.14

**maandag 15 juni (reserve) 20.00 uur De
Soete Aarde** Landschapscursus, Inlichtingen bij
Marijke Koster (tel. 079- 3211720) en Agnes
van der Linden (tel. 079- 3167818)

23 REGISTER

aalscholver	20	boomvalk	18	eragrostis minor	35
aardappelbovist	10	brede orchis	7	eragrostis pilosa	35
acherontia atropos	44	brilduiker	18	exmoor ponys	15,19
aeciosporen	42	bruine kiekendief	20,21	fioringras	16
agaricales	10	bruine kikker	31,32	gallen	40
akkerdistel	16	buik- of stuifzwammen	10,11	galloway koeien	15
amanieten	10	buisjeszwammen	10,11	galloway runderen	19
amfibieën	31	buizerd	19	gasteromyceten	10
aphyllophorales	10	cantarel	12	geel hoorntje	10
ascomyceten	10,11	champignon	12	gehakkelde aurelia	24
ascosporen	11	deuteromyceten	9	gele lis	6
baardmannetje	20	digitaria ischaemum	36	gespleten hennepnetel	4,16
basidiomyceet	9,10,42	digitaria sanguinalis	36	gestreepte witbol	16
basidiosporen	42,43	dodaars	18	geweizwammetje	10
bekerzwam	10	doodshoofdv�inder	44	gewone pastinaak	6
bergeenden	20	drentse heideschappen	19	gewone pastnaak	7
berkenzwam	10	dwergpaddestoel	41	gewoon speenkruid	6
biefstukzwam	10	dwergvleermuis	30,31	glad vingergras	35,36,37,38
bitter barbarakruid	4,16	echte koekoeksbloem	7	grauwe gans	18
blauwborst	18,19,20	echte valeriaan	6	grazers	19
bleekgele droogbloem	4	eekhoorntjesbrood	12	groene kikker	32
bloedgierst	36	eksters	21	groene knolamaniet	12
bloemkoolzwam	10	elfenbankje	10	groenpootruiter	18,20
boleten	10	engels raaigras	16	grote brandnetel	16

grote kattenstaart	6,7	lantaarntje	30	plantengallen	41
grote wederik	6	lepelaar	17	plevier	20
grote zaagbek	18	libellen	30	pluim	40
grutto	20	lindepijlstaart	44	populierenpijlstaart	44
gymnosporangium fuscum	42,43	look zonder look	7	puntwederik	7
harig vingergras	35,36,37,38	mannetjesvaren	4	ransuil	18
heideschapen	15	margriet	6,7	rietgors	20
hennepnetel	4	mastigomyceten	9	rietzanger	20,21
herik	16	meeldauw	39	rode heidelibel	30
hondsdrif	16	meerkoet	20	roerdomp	20
houtpantserjuffer	30	miniperenboom	39	roestzwam	41,42
houtzwam	12	moerasspirea	7	roofvogel	19
jeneverbes	42,43	moerasvogels	17	rosse vleermuis	30,31
judasoor	10	moeraszoutgras	4,16	ruige dwergvleermuis	30
juniperus chinensis	42	morieltjes	10	russula's	10
juniperus sabina	42	mottenkruid	4	sanguinalis	36
juniperus virginiana	42	muurplant	5	saprofyten	8,12
kamille	16	muurvaren	5	scheerling	4
karekiet	20	mycorrhiza	9	schimmeldraden	40,41
keizerskaars	16	nachtvlinder	45	schimmels	8,39,41,42
kemphaan	20	nachtwaluw	18	scholekster	20
kerkuil	18	niet-plaatjeszwammen	10	shiitake	12
kiekendief	19	oesterzwam	12	slechtvalk	18
kikkervisjes	31	oeverlibel	30	slipbladige ooievaarsbek	16
klein liefdegras	36	oranje aderzwam	10	slobeend	20
klein streepzaad	16	paapje	18	smal tandzaad	16
kleine majer	4	paardenbijter	30	smalle stekelvaren	4
kleine watersalamander	32	pad	31,32	smelleken	18
kluijfszwammen	10	paddestoel	8,10,12	speenkruid	6
kluut	19,20	papagaaiekruid	4	sporen	40
kogelwerper	11	parasieten	9,12	sporenmassa	41
kolganzen	18	parasitaire	39	sporenzuil	40
koraalzwam	10	parasolzwam	10	steenbreekvaren	5
korstzwam	10,12	parelstuifzwam	10	steltloper	20
kosmopoliet	35,37	pauwoogpijlstaart	44	stijfzelzwam	10
kraaien	21	perenbladeren	41	stinkende ballote	4
krakeend	20	perenboom	39	stinkende gouwe	6
kropaar	16	perenroest	42	stinkzwam	11
kuifeend	18,20	phragmobasidiomyceten	10	straatliefsgras	35,36
kweekgras	16	pijlstaartvlinder	44	stuifzwammen	10
laatvlieger	30,31	pinksterbloem	6	symbionten	12
lamellen	10	plaatjeszwam	9,10,11		

24 NAMEN

Bestuur

Ies Voogd, voorzitter (3213152)

secretaris: vacature

Tilly Kester, plantenwerkgroep (3412605)

Hans Bieze, penningmeester (3421351)

Pauline Verheij, Platform Groen (3312855)

REDACTIE KWARTAALBERICHT

Jan Muijs (3514048)

Taeke M. de Jong

Marsmanhove 2

2726 CM Zoetermeer

telefoon:

werk:015-2785965

thuis:079-3516599

Kopij kan hier worden ingeleverd in getypte vorm of op floppy (platte DOS-tekst of WP 5.1).

Typ soortnamen met kleine letters! Het woord "mens" wordt immers ook niet met een hoofdletter geschreven. Je kunt ook een afspraak met Taeke maken om samen een verhaal te maken. Vooral ervaringen uit het Zoetermeerse verleden vallen bij hem in goede aarde. Je kletst met een kop koffie wat voor je uit en naast je zie je bij Taeke op de laptop een verhaaltje ontstaan dat je kunt controleren en wijzigen waar je bij zit.

Inleverdatum geschreven kopij

aprilnummer: voor 27 maart bij

Taeke de Jong of Jan Muijs.

Denk aan de rubriek in het kwartaalblad:

Gezien in Zoetermeer!

Het gaat hier om waarnemingen van Zoetermeerse KNNV'ers. Ziet of ervaart u iets in de Zoetermeerse natuur, maak er dan een berichtje van (met vermelding van waar en wanneer) en stuur het op Taeke.

IK WIL OOK LID WORDEN

Ondergetekende,

.....Naam

.....Adres

.....postcode

.....telefoon

0 geeft zich op als lid van de KNNV-Zoetermeer

0 wil graag nader geïnformeerd worden over de KNNV

Lidmaatschap: fl 50,- per jaar, inclusief abonnement op Natura.

Huisgenootleden: fl 25,- per jaar.

Dit formulier kunt U inleveren bij of toezenden aan:

Ies Voogd
Berglaan 96
2716 EE Zoetermeer

of aan:

Annet de Jong
Gaffelaarkade 2
2725 CD Zoetermeer

Afbeeldingen zonder bronvermelding zijn met licentie voor dit blad afkomstig uit Prisma Plantengids en Prisma Dierengids, beide van A. Kelle/H. Sturm.